

פוקוימה בתל-אביב; הנטינגטון בירושלים: פרדיגמת הגלובאליזציה

בלימודי ישראל¹

אורי רם²

בחברה הישראלית הולך ונבקע אי-שוויון מעמדי מן העמוקים בעולם הדמוקרטי המערבי, שני רק לרמת אי-השוויון בארצות-הברית. מדינת הרווחה נמצאת תחת מתקפה והיא מתפרטת ומתקפלת. הציניות הפופוליסטית הפוסט-מודרנית של "גם לעניים מגיע די.וי.די" מתעלה על הציניות האבסולוטיסטית הפרה-מודרנית של "אם אין לחם יאכלו עוגות". העשירון העליון מצטרף לחיים הנוצצים של האליטה הבינלאומית ושאר החברה נדחק אל עברי-פי-הפחת העמומים של הקיום בעולם הרביעי -- כיסי ההזנחה שבלב העולם הראשון.

במדינת ישראל מתפתח שלטון אפרטהייד, שאין דומה לו מאז נפילת המשטר הלבן בדרום-אפריקה. יותר משלושה-וחצי מיליון פלסטינים חיים כמעט ארבעה עשורים תחת משטר כיבוש ודיכוי שמיעד להם, במקרה הטוב, חיים מאחורי גדרות תיל וחומות בטון. התעללות והרג של פלסטינים הפכו לחדשה שגרתית וניצול מחפיר בחסות החוק של עובדים מהגרים ושל נשים נסחרות הפכו לשגרה חדשה.

המשטר החברתי הניאו-ליבראלי והמשטר המדיני הניאו-קולוניאלי המתהווים בישראל מתיישבים היטב במערכת הגלובאלית החדשה, המתגבשת מאז 11 בספטמבר 2001. אלה הם נושאים שראוי כי הסוציולוגיה הישראלית תציב כיום במרכז עניינה, ובהם דן הכנס השנתי ה-35 של האגודה הסוציולוגית הישראלית תחת הכותרת: גלובאליזציה, אנט-גלובאליזציה וישראל, בתחילת המאה ה-21.

בתחילת המאה ה-21 תובע לעצמו הקפיטאליזם הגלובאלי, שבמרכזו ארצות הברית, ולצידה – או

¹ גירסה מקוצרת של דברים אלה נישאה במליאת הפתיחה של הכנס השנתי ה-35 של האגודה הסוציולוגית הישראלית, שנערך באוניברסיטת בן-גוריון בנגב ב-26-25 בפברואר 2004.

² ספרו של אורי רם, **הגלובאליזציה של ישראל**, יתפרסם ב-2004 בהוצאת רסלינג.

תוכן העיניינים

פוקוימה בתל-אביב; הנטינגטון בירושלים:

- 1 פרדיגמת הגלובאליזציה בלימודי ישראל
- כנס האגודה בבאר שבע:
- 3 גלובליזציה, אנט-גלובליזציה וישראל
- 5 עבודת ה-MA המצטיינת 2004
- 7 ציונים לשבח לעבודות MA 2004
- 8 הועדה למונחים עבריים בסוציולוגיה
- מחולל הלוחות לסקר החברתי
- 9 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
- 9 הסקציה הדמוגרפית
- אזרחות כפולה, ממשל וחינוך (DCE):
- 9 אתגר למדינת הלאום
- קול קורא לפרס האגודה
- לעבודת MA מצטיינת 2005
- 10 קול קורא לקבוצת מחקר:
- דמוקרטיה, פלורליזם ומשילות –
- 10 מדיניות ציבורית במדינה רב-לאומית
- 11 סוציולוגים בעיתונות
- 11 ספרי סוציולוגיה ישראלים חדשים
- 14 הזכות לעצלות / פול לפראג
- 15 כנסים וימי עיון
- 16 רשת הדוקטורנטים של האגודה
- 16 מענקים ופרסים לסוציולוגים
- 16 דוקטורים חדשים לסוציולוגיה

האגודה הסוציולוגית הישראלית

כתובת:

החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
אוניברסיטת תל-אביב
תל-אביב 69978

טל- 036406599 ; פקס- 036409215

דואר אלקטרוני issta@post.tau.ac.il
אתר iss.org.il

עורך: גד יאיר, אוניברסיטה העברית בירושלים
עורכת משנה: נטע ארנון

החזק והמשמעותי ביותר; הזהות הלאומית ממשיכה להגדיר את שפתם ואורחות חייהם של מאות מיליוני בני אדם; ולא נראה באופק תחליף לא למוסדות המדינתיים ולא לתרבויות הלאומיות. לכל היותר ניתן לדבר על תהליכים בינלאומיים, אבל לא על תהליכים טראנס- או פוסט-לאומיים.

הגלובליזציה מעוררת לא רק התנגדות, ביקורת, תביעה לתיקון, או ספקנות, אלא אף תגובת-נגד אתנו-דתית פנדמנטאליסטית. הקיפוח והתסכול המתמשך של "מפסידי הגלובליזציה" בחברת הרישות, כפי שמכנה זאת מנואל קסטלס, גוררים תגובות-נגד של קהילות מאויימות, הנדרשות לעיתים לאתניות, לאומנות ופנאטיות -- שהינן לא פחות דורסניות מצידן - כדי להגן על מקומן בסדר העולמי החדש, כפי שדורשים מישל מפסולי וסומאל הנטינגטון. כך מתפתחת כיום ניגודיות-משלימה חדשה בין "מקוורלד" לבין ה"ג'יהאד", כפי שהגדיר זאת בנימין ברבר, שתי מגמות נוגדות-דמוקרטיות, האחת מצד השוק הפתוח והשניה מצד הקהילה הסגורה. ניגודים חברתיים שבעבר גובשו סביב אינטרסים מעמדיים מופיעים כיום בדמות פוליטיקה של זהות, כפי שמנתחים זאת צ'ארלס טיילור וננסי פרייזר. וכך, במקום "קץ ההיסטוריה" הפוקויימי, עולמנו הנוכחי מזכיר יותר את "התנגשות הציוויליזציות" עליה הכריז הנטינגטון, או, להבדיל, זו שפצח בה עוסמה בן לאדן.

לוסוציולוגים שאינם לוקים במה שצ'ארלס רייט מילס הגדיר תיאורת'זציה גראנדיוזית או אמפיריציזם אבסטרקטי מצפים ימים סוערים ומרתקים. הקפיטאליזם הגלובאלי מציין אמנם שלב חדש בהיסטוריה המודרנית, אך הוא רחוק מלציין את קץ ההיסטוריה. אדרבא, הוא רווי ניגודים וסתירות: הגלובליזציה מצמצמת את העולם והופכת אותו למערכת אחת, אבל למערכת משוברת וניגודית; הגלובליזציה כרוכה בפעילות במרחב הטראנס-לאומי והאוניברסלי, ועם זאת היא מחדדת את חשיבות המקום המסויים והפרטיקולריות; הגלובליזציה עושה את כולם לדומים, דומים גם בזה שהם מנסים להתבדל. הגלובליזציה מציבה על סדר היום הסוציולוגי שאלות רבות: מה עוצמת חדרתה לאיזורים שונים בעולם ולתחומים חברתיים שונים? באיזה אופן היא משפיעה על המבנה החברתי, על מדינת הרווחה ועל הדמוקרטיה? כיצד מתפקדת הכלכלה החדשה ואיזה תפקיד ממלאת בה המדינה? מה קורה לתרבויות מסורתיות ולאומיות במפגשן עם הקפיטאליזם הגלובאלי? כיצד משתזרות היסטוריות מקומיות נבדלות במהלך הגלובאליסטי המאחד? אילו צורות לובשת ההתנגדות לקפיטאליזם בתקופה הגלובאלית? – ואלה הן רק חלק מן הסוגיות שעל הסוציולוגיה לברר כיום.

ובחזרה לישראל. החברה הישראלית עוברת בשני העשורים האחרונים שינוי מקיף – חברתי, כלכלי, תרבותי ופוליטי. שינוי זה נובע, מצד אחד, מן ההיסטוריה הייחודית שלה, ובעיקר הקונפליקט הישראלי-ערבי, אך גם, מצד שני, מתהליכי עיצוב העולם מחדש, היינו הגלובליזציה. המפגש בין תהליכי הגלובליזציה לבין המציאות הישראלית הייחודית (ייחודית כמו כל מציאות חברתית אחרת) מחייב ניתוח

למולה – האיחוד-האירופי מכאן והגוש הדרום-מזרח אסיאתי בראשות יפן מכאן, את המעמד של חברה ללא חלופה, או כפי שהגדיר זאת פרנסיס פוקויימה – "קץ ההיסטוריה." גישה זו רואה את הגלובליזציה כמהלך אדיר של קידמה אנושית שבו גבולות נפרצים ונחצים, שווקים הולכים ומשתכללים, עושר חדש נוצר תוך חליפין מסחריים חופשיים, התקשורת זורמת בכל הכיוונים ללא מעצורים, ובני אדם חופשיים לבחור להם את זהותם וסגנון חייהם מתוך מיגוון הולך ומתרחב של אפשרויות. הדמוקרטיה הליברלית הקפיטאליסטית-הצרכנית נתפסת כשלב המתקדם ביותר בתולדות האנושות, כזה שבו משוכחים כל הניגודים ואין לשאוף אל מעבר אליו.

אך התביעה הזאת להגמוניה והמדיניות האימפריאלית החדשה המתלווה אליה, כפי שמתעדים מייקל הארט ואנטוניו גרי, נעמי קליין, פייר בורדייה, דיוויד הארווי, עמנואל וולרשטיין, זיגמונד באומן, לסלי סקלייר ורבים אחרים -- נתקלים ברחבי העולם בביקורת ובהתנגדות הולכות וגוברות. יחד עם הגלובליזציה מתעוררת תגובת-נגד אנטי-גלובאלית, הדוחה את כוחם הבלתי מרוסן של התאגידים הכלכליים, את השתררות התרבות הממוסחרת ואת הפערים המעמדיים ההולכים ומחריפים. מנקודת ראות זו, הגלובליזציה מייצרת קיטוב חברתי מחדש ומתעצם בין אליטות גלובאליות ובין אוכלוסיות שוליים לוקאליות. עבור התאגידים העיסוקיים ובני-בריתם ב"צפון" העולם כולו הופך לזירת תמרונים גמישה אחת; עבור מרבית בני האדם ב"דרום" המקום הופך למכלאה קשיחה. בזירה העולמית ניתן לנייד במהירות משאבים והנחיות ממקום למקום; המקומות עצמם הופכים למקבלים פאסיביים של הזרימות המרחביות. הניידות והמהירות יוצרים סולם מעמדי חדש, סולם שבראשו מצויים ה"גלובאליים", ה"מעופפים" ה"תיירים", ובתחתיתו ה"לוקאליים", ה"מקורקים", הפליטים ומהגרי העבודה.

עם זאת, מתפשטת גם עמדת ביניים, לפיה הגלובליזציה היא בלתי-נמנעת ואף אין לראות בה את השלילה בלבד. אחרי הכל, הגלובליזציה אכן מפיצה ברחבי העולם את בשורת הליברליזם הפוליטי, הפולורליזם התרבותי וזכויות האדם, כל זאת יחד עם צמיחה כלכלית, ולכן הגלובליזציה זקוקה אולי לריסון או לתיקון – אולי "דרך שלישית" בנוסח אנטוני גידינס, דיוויד הולד, או אולריך בק, אך לא להתנגדות גורפת. כך, למשל, יורגן הברמאס סבור כי הבעייה המרכזית שהגלובליזציה מציבה היא "גרעון דמוקרטי" – פיגור המוסדות הפוליטיים העולמיים אחר אלה הכלכליים.

ישנם, לעומת זאת, גם כאלה שהינם ספקנים לגבי חשיבות הגלובליזציה. חוקרי כלכלה כגון פול הירסט וחוקרי לאומיות כגון אנטוני סמית, סבורים כי מושג הגלובליזציה איננו מציין הרבה יותר מאשר אופנה אינטלקטואלית חולפת. לטעמם, אין הרבה חדש תחת השמש, שכן, מחד גיסא, תהליכי הגלובליזציה מתרחשים כבר מאות שנים לפחות (ובשלהי המאה התשע-עשרה, למשל, הקף הסחר הבינלאומי היה גדול יחסית לכלכלות דאז מאשר בשלהי המאה העשרים), ומאידך גיסא, התיאורים של השלכות הגלובליזציה נתפסים כמוזגזמים ומופרכים: המדינה היא עדיין הארגון

ולתעלם, לפיכך, מן האחרונים. הכנס גם הראה בבירור, כי התנאים החברתיים והפוליטיים שאפשרו התעלמות מעין זו הולכים כיום ונעלמים – כך שההיבטים הפנימיים והגלובליים משתזרים כעת בקשרים בל-ינתקו. לפיכך, מוצאים שונים טענו בכנס כי על הסוציולוגיה הישראלית לאמץ פרדיגמות של "מערכות פתוחות" ולהראות את ההתאמות בין תהליכים מקומיים וגלובליים, מחד גיסא, ואת המתחים והקונפליקטים בין הרמות הללו ובתוכן, מאידך גיסא. כפי שציין אורי רם, יו"ר הוועדה המארגנת של הכנס, בהרצאת הפתיחה שלו, זהו האתגר למחקר הסוציולוגי בראשית המאה ה-21.

400 באי הכנס נהנו מאווירת חג של הדיסציפלינה וחלק ניכר מהם השתתפו באופן מלא בשני הימים. למרות ימות החורף, מזג האוויר בבאר-שבע חגג עצמו לכבוד המשתתפים ואפשר להם לנוע בקלות בין הבניינים ואף לצאת לסיוור מודרך בכפרים הבדוים "הלא מוכרים". הכנס כולו אורגן בגרסת "אפס תקלות" – מרבית המושבים החלו בזמן ואף הסתיימו במדויק; הרוב המכריע של המאמרים הוצג כמובטח; ההסעות הגיעו בזמן לכל מקום; ואף הארוחות היו מסודרות ומתוזמנות היטב. בכל אשר הסתובבת, תמיד מצאת אנשים מדברים על הארגון הטוב של הכנס, ובמרבית המושבים גם על רמתו המדעית. הייתה תחושה באוויר, כי הכנס הזה איננו נופל ברמתו מכנסים אחרים, וכי הוא באמת הצליח להפוך לכנס המדעי המרכזי של הדיסציפלינה בישראל. כך, לצד דוקטורנטים צעירים שהציגו את עבודותיהם, ניתן היה למצוא בכנס את בכירי החוקרים הפעילים בישראל, מה שיצר מסגרת מפרה מאוד, מגוונת מאוד ובעלת מוקדי חידוש מעניינים.

יתירה מזאת, מיקומו של הכנס בתוך הקמפוס ובמרחק מן "ההמון המתהולל" אפשר ליצור חברותא של ממש, כך שהמשתתפים יכלו להיפגש במהלך המושבים ולאחריהם, להחליף דעות ולהעלות רעיונות למחקרים חדשים. ביטוי לכך ניתן גם בהשתתפותם הפעילה של תלמידי מוסמך רבים, שהפנו שאלות ביקורתיות ומעניינות למרצים במליאה ביום הראשון. בניגוד לדימוי הרווח של אנשי מדע – היה זה כנס חברתי מאוד, מפרגן ונעים, ותרם לכך גם המפגש וארוחת הערב החגיגית בערב הראשון, שלוו באירוע מוזיקלי שאורגן ע"י המרכז לתרבות צרפתית בבאר שבע. הלהקה שהופיע הדגימה פאן תרבותי של יחסי הגומלין בין הגלובלי והלוקאלי, בשילוב מעניין בין מוזיקה ערבית ויוצרים מקומיים לסגנונות מוזיקליים מגוונים אחרים.

מליאת הסיום של הכנס זימנה אף היא חוויה מיוחדת – תוך שהיא הושיבה על במה אחת נציגים מכל הדורות הסוציולוגיים הפעילים בה, מראשיתה ועד ימינו. שמואל נוח אייזנשטדט, בכיר הסוציולוגים הישראלים בכל הזמנים, העיר הערות על מעמדה של הסוציולוגיה הישראלית בעולם, ואפרים יער, דבורה ברנשטיין ואורי רם שוחחו על תמורות בסוציולוגיה הישראלית ועל "ריב הפרדיגמות" החוצה אותה בעשור האחרון. למרות בולטותו של הקונפליקט היהודי-פלסטיני, ניכר כי הריבוד הפנימי שבין "אשכנזים" ל"מזרחים" עודו מהווה ציר מרכזי המניע את הסוציולוגיה הישראלית, והוא מכונן סביב האופן שבו מציגה הדיסציפלינה את היחס של הראשונים לאחרונים. מנקודת ראות השוואתית וגלובלית נראה, כי גם כאשר הכנס התמקד בגלובליזציה המשיכו סוציולוגים בכירים בישראל להתמקד "בשלולית המקומית" ועשו כן ללא בחינה

המשלב בין התבנית הכללית לבין המקרה הבלבדי. בעשור האחרון הייתה הגלובליזציה לנושא הנידון ביותר בק-החזית של מדעי החברה והרוח ועלינו לשאול את השאלה האם גם ישראל עוברת גלובליזציה? האם גם ישראל מושפעת מן הגלובליזציה? האם הגלובליזציה מנציחה דפוסים קיימים, או היא מחדשת ומשנה? באילו מובנים ובאיזו מידה? מהן ההשפעות החברתיות והתרבותיות של הגלובליזציה? כיצד הגלובליזציה מעצבת מחדש מגמות קיימות וכיצד אלה מציין ממזגות או מבייטות אותה?

קיים כיום צורך במבט חוקר מחדש ומעודכן על החברה הישראלית בתקופת הגלובליזציה. על הסוציולוגיה הישראלית להתמודד עם סוגיות שונות של חקר המקרה הישראלי בתוך ההקשר הגלובלי ולנסות לפענח את השינוי המתחולל בחברה הישראלית לא רק כמהלך פנימי הנובע מגורמים ייחודיים, אלא אף כחלק ממהלך כולל ומקיף המתרחש תוך יחסי-גומלין ניגודיים ומשלימים בין העולמי והמקומי. כמו כל חברה, ישראל היא כיום עולמקומית (גלוקאלית).

המציאות המתהווה בישראל החל משנות התשעים ניתנת לפיענוח, כשקיעה של הדגם החברתי של מדינת-הלאום המודרניסטית, הציונית-ממלכתית, וכעלייתם במקביל של מקוררד גלובאליסטי ושל ג'יהאד לוקאליסטי ישראליים; גם פוקוימה וגם הנטינגטון; פוקוימה בתל אביב והנטינגטון בירושלים. שני קטבים מנוגדים אלה נאבקים על ההגדרה המחודשת של ישראל: הפוסט-לאומיות הליברלית-אזרחית של חלקן האליטות והניאו-לאומיות האתנו-יהודית של חלק מן השכבות הנמוכות. האם כיום מתפתח בישראל -- כמו שהצעת בפתיחה לדברים אלה -- משטר חברתי חדש שהוא גם ניאו-ליברלי וגם ניאו-קולוניאלי, משטר המשלב קפיטאליזם גלובאלי חדשני עם שוביניזם לוקאלי מסורתי? זוהי אחת השאלות הניצבות כיום בפני פרדיגמת הגלובליזציה בלימודי ישראל.

כנס האגודה-בבאר שבע: גלובליזציה, אנטי-גלובליזציה וישראל גד יאיר וחרם

הכנס ה-35 של האגודה הסוציולוגית הישראלית התקיים השנה באוניברסיטת בן-גוריון שבנגב, ואורגן על-ידי המסלול לסוציולוגיה במחלקה למדעי ההתנהגות. הוועדה המארגנת החליטה כי הנושא המרכזי של הכנס יהיה "גלובליזציה, אנטי-גלובליזציה וישראל", וזאת מתוך הכרה בחשיבותם של התהליכים הכלל עולמיים לתהליכים פנימיים בחברות שונות. המושבים המרכזיים של הכנס דנו בסוגיות שונות של הגלובליזציה והשלכותיה למדינת הלאום המודרנית, ובאופן ממוקד יותר בהשפעותיה על החברה הישראלית. הכנס זימן דיונים במפגש שבין המקומי לגלובלי ("גלוקאליזציה"), במתחים בין הרמות השונות, ובזירות חדשות של מתח וקונפליקט חברתיים. אין ספק כי כנס זה חייד לכל המשתתפים את החשיבות הרבה של הדיון הסוציולוגי בהיבטים גלובליים, והראה כי רק בתנאים מסוימים ניתן היה לנתק בין תהליכים תוך-מדינתיים ותוך-חברתיים לבין התהליכים המתחוללים בחברה העולמית

הבלתי מוכרים והשלכותיו). כיום יושבים בנגב כ-145,000 בדווים, למעלה ממחציתם ביישובים לא מוכרים. ע"פ ג'עבר אבו-כף, ב-1947 ישבו באזור 110,000 בדווים על 2.5 מליון דונם. ב-1948 נותרו רק 11,000 בדווים, ובידיהם נותרו קרקעות בשטח של כ-240,000 דונם. הבדווים רכזו באזור "הסייג" – אותו אזור שאת גבולותיו אפשר למתוח לערך במעין טרפז שאת קודקודיו מסמנות ערד ורהט בצפון ודימונה, צומת הנגב ורמת חובב בדרום. הסיור עבר ברובו של השטח הזה, ולצד ההתרכזות בסוגיית הכפרים הבלתי מוכרים הוא גם הציג את הדינמיקה המרתקת של המשכיות ושינוי בקהילות הבדוויות. מצד אחד, במיוחד בצפון של האזור, נראה בבירור התהליך של המעבר ליישובי קבע. ביישובים אלה ראינו בנייה במבני אבן (לעיתים עם אוהל לצד הבית), וגם תשתיות מסודרות יותר, כמו מים, ביוב, טלפונים וחשמל – כל זאת אך ורק בכפרים המוכרים, כמובן. לצד השינויים בולטת גם המשכיות, כגון הניסיונות לחיות לצד העדרים גם ביישובים החדשים. המתח בין המשכיות, שמרנות ושינוי בולט גם ביחס לתחום הפריון, וסוגיית הריבוי הטבעי המהיר של אוכלוסייה זו (יותר מ-5% בשנה!) יכולה לספק כר נרחב למחקר סוציולוגי ודמוגרפי.

המשכיות ניכרת לכאורה גם בהמשך ההפרדה המוחלטת של נשים וגברים וההדרה של נשים מן הזירה הציבורית, אם כי מבט נוסף ייתכן שהיה מלמד כיצד המעבר ליישובי הקבע אפילו מביא להגברת הפיקוח החברתי על נשים. סימן מה לשינוי אפשרי אפשר לראות במציאותם של 182 סטודנטיות בדואיות, ו-173 סטודנטים באוניברסיטת בן-גוריון – כל זאת בסיוע תרומה נדיבה של תורם יהודי מחו"ל. נשות הבדווים עצמן, מדגישים מארחנו, מדגישות את הצורך בקצב שינויים מבוקר ואיטי. רקע זה רלוונטי גם להבנת הפעילות של התארגנויות דוגמת "עמותת נשות לקייה", העוסקת בהעצמה כלכלית לנשים ומעסיקה, בסיוע ארגונים חברתיים, 380 נשים ברחבי הנגב בעבודות רקמה מסורתיות. אנחנו לומדים על יוזמות אלה במהלך מפגש בכפר קסר א-סיר, לא רחוק מדימונה, שבנתה, לדברי איברהים, ראש הוועד המקומי, על אדמות שבט אל-הוואשלה שאליו שייכים אנשי הכפר. איברהים היה מורה בעבר, וכיום הוא נהג אוטובוס – ומצבו טוב מרוב שכניו, שחלקם מובטלים וחלקם עובדים יומיים המועסקים דרך חברות כח אדם. קסר א-סיר הוא אחד מחמישה כפרים שזכו לאחרונה להכרה. "מ-1982, (מספר איברהים), ניהלנו מאבק לגיטימי נגד התוכנית להעביר אותנו. לאחרונה הכירו בכפר, אך מבחינת השירותים אנו ממשיכים להיות כפר לא מוכר". מבחינה מוניציפאלית שייך הכפר למועצה המאגדת כמה כפרים כאלה. בראשה עומד עמרם קלעג', ולנציגים יהודים ממונים יש רוב בהרכבה. אספקת מים ושירותי קופת חולים השיג הכפר, שבו 3000 נפש, בהתערבות בג"ץ, וכעת מבקשים אנשי המקום להכיר בהם ככפר חקלאי. אך מספרם של הכפרים שזכו להכרה הוא קטן, "ויש עוד הרבה יישובים שלא הכירו בהם והם במצוקה אמיתית", מדגיש המארח, תוך כדי שאנו מתכבדים בתה ובפלאפל שהובא במיוחד עבורנו מדימונה.

קסר א-סיר הוא בבחינת יוצא דופן בינתיים. המדיניות הממשלתית עד עתה התמקדה בניסיון לרכז את האוכלוסייה הבדווית בשבעת היישובים העירוניים שבנו עבורם. יישובים אלה, מדגישים מדריכי הסיור, אינם מתאימים לאוכלוסייה הבדואית, והמעבר אליהם יצר תופעות חברתיות קשות. בניית היישובים ללא תכנון מקורות פרנסה הביאה לעליה במצוקה חברתית ובהמשך לפשע וצריכת

השוואתית וללא דיון בתמורות ההיסטוריות של השיח הסוציולוגי מעבר לגבולות המקומיים.

ולבסוף – למרות שהוא לא התמקד בתרבות, הכנס בכל זאת חשף את אחת התכונות היותר מובחנות של התרבות הישראלית. לאחר תום הכנס התבררו שתי עובדות: (א) כ-40% מכלל המציגים בכנס כלל לא שלמו את דמי הרישום לכנס ואת דמי החברות באגודה, והותירו את תקציב האגודה בגירעון תקציבי המקשה על פעולותיה בתחומים אחרים; (ב) חלק מן המארגנים הם שהבהירו למגיעים כי הם יכולים שלא לשלם את דמי ההשתתפות בכנס (וממילא את דמי החברות באגודה). כך נוצר מצב שבו רק חלק מחברי האגודה משלמים את דמי ההשתתפות, בעוד אחרים "נוסעים חנם", ושקבוצה אחת נושאת על כתפיה את כלל "החברה". הכנס כמטאפורה לחברה הישראלית. ובאמת, הנוהג שלא לשלם בכנסים חושף ממד מאוד ישראלי – ורבים נשמעו אומרים, "הרי הזמינו אותי לבוא, אז מה, עוד מבקשים ממני לשלם?". אמירה זו היא ישראלית מאוד, ומשקפת את ערכי "הפרייר" שרוניגר ופיגה עמדו עליהם כבר לפני כעשור שנים.

הסיור לכפרים הבדווים הבלתי-מוכרים

בבוקר היום השני לכנס זומנה לבאי הכנס חוויה חד-פעמית – יציאה לסיור בן ארבע שעות בכפרים הבדווים הבלתי-מוכרים. את הסיור הדריכו ד"ר ת'אבת אבו-ראס, מרצה לגיאוגרפיה באוניברסיטת בן גוריון ומנהל ארגון שתי"ל בדרום (העובד במיוחד עם האוכלוסייה הבדווית ועם אוכלוסיות עוליים), וג'עבר אבו-כף, ראש מועצת הכפרים הבלתי מוכרים, שנוסדה ב-1997 על בסיס ועדים מקומיים. למרבה ההפתעה, האוטובוס שהוזמן לסיור היה מלא למחצה בלבד. למרות הפרסום המוקדם והנושא האקטואלי, דומה שרבים ממשתתפי הכנס העדיפו את חדרי ההרצאות המוכרים, וחבל – שכן הסיור זימן אפשרות למפגש בלתי שגרתי עם אחת הסוגיות החברתיות והפוליטיות המורכבות והקשות בישראל כיום.

מיד בראשית הסיור זומנה למשתתפים חוויה מפתיעה. בעודנו מקבלים הרצאה על יחס השלטונות לכפרים הבלתי-מוכרים, נכנסנו לכפר א-סיר במהלך פשיטה של המשטרה ואנשי היחידה הארצית לפיקוח על הבניה, שחילקו צווי הריסה וסימנו בתים המיועדים להריסה. כוחות גדולים של משטרה ומשמר-הגבול אבטחו, בעוד שליחי המדינה עברו בין הבתים הקטנים והדביקו על דלתותיהם את צווי הפינוי וההריסה, המצווים על התושבים לפנות עצמם ולהרוס את בתיהם, שאם לא כן תעשה זאת הממשלה בתוך 30 יום. כך, בנסיעה של 10 דקות מבאר שבע מצאנו עצמנו במציאות שונה לחלוטין, כפי שהעידו המבטים המופתעים של רבים מהיושבים באוטובוס. האירוע בכפר המחיש את המתח המתמיד באזור שעמד ברקע לסיור: "המרדף" המתמיד של השלטונות אחר תושבי הכפרים הבלתי מוכרים – אלו בניסיון "לשמור על קרקעות המדינה", ואלו בניסיון לחיות את חייהם באדמות שהם רואים כקניינם וכשריד קטן לשטחים רחבים בהרבה בהם ישבו שבטי הבדווים לפני 1948.

הסיור – שממנו נעדרו נציגי הממשלה ורשויות האכיפה – חשף בפני המשתתפים את הפרספקטיבה של הבדווים (או הערבים/פלסטינים-בדווים) – וכתמיד הגדרה של זהויות תלויה בשאלה את מי שואלים ומי מתאר – ובמקרה הנוכחי הן גם אינן מנותקות מהדינמיקה של המאבק על הכפרים

ומגבילים את עצמם בהתאם לכך גם כאשר מבחינת המדינה יש להם אפשרות לבנות בשטחים נוספים.

בדרך חזרה לבאר שבע עברנו סמוך לכפרו של אבו-כף, מלוונו ממועצת הכפרים הלא מוכרים. אבל גם כאשר הדין עבר לזיכרונות ילדות שלו ולדרך בה נבחר לתפקידו, הרי שמבט מהאוטובוס על אזורי המגע בין בתיה המרווחים של עומר והישוב המאולתר של שבט הטראבין החזיר אותנו לבעייתיות הבסיסית שעמדה במרכז הסיוור.

עבודת ה-MA המצטיינת 2004:
"אלימות, שליטה והנאה:
על היצירה הגופנית המחודשת
בהכשרתם של חיילי יחידת דובדבן"
לימוד דרש-סממאן
האוניברסיטה העברית בירושלים

מחקר זה מתאר את התערבותו של הגוף הפוליטי, של המערכות החברתיות והתרבותיות, ביצירת גופים חדשים. המחקר נערך בקרב חיילי יחידת דובדבן, ששירתו ביחידה בין השנים 1987-1996 ובחן את שירותם, תוך התמקדות בתהליך הכשרתם ועיצובם המחודש לחיילים "לוחמי טרור". הטענה המרכזית של עבודה זו היא, כי בהכשרה זו מכונן בחיילים גוף חדש, בעל יכולות של אלימות, שליטה והנאה.

בתחילה מוטמעות בגופו של החייל יכולות של אלימות. החייל, שנרתע ומתעלף מן המכות שמופעלות נגדו בראשית ההכשרה, לומד בהדרגה לעמוד זקוף מולן ו"לספוג" אותן. בהמשך לומד גופו להפעיל אלימות דומה מצדו. הוא נדרש להכות את חבריו בעוצמה רבה, ועל ידי כך הוא מסגל לעצמו יכולות תוקפניות, ההופכות עם הזמן לחלק מן התגובות הגופניות המידיות שלו. אחד החיילים תיאר את התהליך שגופו עבר מן הנפילה, לעמידה ולתקיפה: *"עכשיו, אני לא יודע אם פעם קיבלת סטירה מצלצלת בפנים או בוקס, אבל כשאתה מקבל אגרוף בפרצוף, התחושה היחידה היא "שחור בעיניים". כל מה שמראים בסרטים זה בולשיט. ברגע שאתה מקבל אגרוף במקום הנכון, כעקרון, אתה אמור ליפול. אתה אמור להתעלף, ואם הוא לא מספיק חזק אתה אמור לראות שחור בעיניים. ואתה פתאום לומד, אני זוכר שבפעמים הראשונות שהייתי מקבל אגרוף הייתי בום צולל, נופל, והייתי נופל, ונופל ונופל. אגב גם קיבלתי זעזוע מוח במסגרת זה [אומר זאת בטון גאה]. ופתאום אתה לומד שאם אתה מקבל אגרוף אתה מסוגל לעמוד, אתה רואה שחור בעיניים, אתה לא רואה כלום ואתה עומד. עומד. וכן אדם נורמלי לומד להתעלף. ופתאום אתה לומד, שאם אתה מקבל סטירה, אם משהו בא אליך, אתה לא תירתע, אתה תרים מולו יד ותתקוף אותו. וזה קרב מגע."*

בחלק זה של העבודה נבחנות שאלות על המפגש בין תרבות וביולוגיה: בהנחה שפרטים הם לא מפעילי אלימות "מטבעם", כיצד הם לומדים לעשות זאת? מהו השינוי הפנימי שמתרחש בגופם, ובאופן ספציפי יותר, מהם התהליכים הפנימיים שמתרחשים בגוף החייל, שמביאים אותו להפעיל את האלימות?

סמים. גם מערכת החינוך משקפת מצב זה, ובבתי הספר באזור תופעות של נשירה מוקדמת בשיעורים הגבוהים ביותר בישראל. לכך צריך להוסיף גם מורכבות חברתית: למעשה העיירות יושבו תחילה באוכלוסיה ה"בדואית-פלאחית" - צאצאי פלאחים מהר חברון שעברו בדורות קודמים לחיות בקרב הבדואים, לא החזיקו באדמה ולכן היו הראשונים להסכים למעבר. הבדואים, מדגישים אבו ראס ואבו כ'ף, מעוניינים לחיות ביישובים כפריים, ועל כך חלק ניכר מהמאבק.

הפניה לבג"ץ, בעידוד ארגונים שונים, מלמדת על השינויים שעובר כיום המאבק הבדואי. בהקשר זה מספרים לנו מלווי הסיוור על סדנה שהתקיימה באוניברסיטה ובה למדו צעירים בדווים מהו תכנון. כיום, אם כן, יושבים בדווים מול הממסד "תוך שהם מכירים את כללי המשחק" - ושואלים, אומר אבו ראס, כיצד ייתכן שלרטה, שבה 40,000 תושבים, יש 11,000 דונם - ואילו לקיבוץ בארי, שלו 300 תושבים, יש 12,000 דונם...

הקשר בין המקומי לגלובאלי עולה בצורות שונות גם בסיוור שלנו - חלקן קונקרטיות למדי. מעורבותם של ארגונים שונים הזוכים לתמיכה מקרנות שונות בחו"ל היא דוגמא לכך, וביטוי לכך ניכר גם בניסיונות של ארגונים כאלה לפתור את הסכסוך על הקרקע בין הבדווים למדינה. כך, אבו ראס סיפר, בין השאר, על ניסיון להביא לישראל מומחה בינלאומי לפתרון סכסוכים, שעסק בעבר בסכסוכים על קרקע בין האבוריגינים באוסטרליה והאוכלוסייה הילידית באמריקה לבין המדינות בהן הם חיים.

מארחינו בסיוור מייצגים אם כן את הניסיונות להתארגנות אזרחית וחברתית של הבדווים וזאת במטרה להגן על זכויותיהם. אולם הקונפליקט עם המדינה מביא גם לתופעות נוספות: השפעה גוברת של התנועה האסלאמית (כפי שמתבטא גם במסגדים הבולטים שהיא מסייעת במימוןם) וגם תופעות של פשיעת רכוש וסחטנות שמעלה שאלה על היחס בינה ליחסים המתוחים בין הרשויות לאוכלוסייה הבדווית. הסמיכות בין אלה לבין המתח הביטחוני והקרבה לשטחי הרשות הפלשתינית מגבירים את המתח באזור. מול הנטייה לקשר במהירות בין תופעות אלה, הדגיש ד"ר אבו ראס (בעצמו מאזור המשולש) כי מדובר בפשיעה על רקע חברתי-כלכלי ולא לאומי, וסיפר כיצד גם הוא היה קורבן לגניבת רכב וניסיון לסחטנות. בו בזמן, תוך שאנו נוסעים באזור הגבול בין בקעת ערד (שבה ריכוזים בדווים גדולים) לשיפולי הרי חברון ציין ד"ר אבו ראס את הגבולות הפרוצים והחדירים באזור. אמר - ולא ידע את אשר ניבא, שכן יומיים אחר כך, במרחק קילומטרים סמוכים מהמקום, עמדנו, נרצח יהודי תושב אחד היישובים הסמוכים בפגיגה ירי של חוליית טרור שהגיעה מדרום הר חברון.

בצפון בקעת ערד אנחנו נוסעים בין בתיה של חורה, יישוב עירוני המונה כ-6000 איש, כשליצד הבתים החדשים ממוקמים דירי הכבשים, המלמדים על הניסיונות לשמור על דרכי הפרנסה הקודמות תוך כדי המעבר ליישובי הקבע. לצד חורה מצוי הכפר אל-סייד, ושפרה קיש, שמבצעת מחקר אנתרופולוגי במקום, הסבירה את המורכבות החברתית, הכלכלית והתכנונית של האזור: הניסיונות להעביר את תושבי אל-סייד לחורה; האופן בו משפחה הופכת ל"שבט"; הבנייה שרובה מתבצעת ללא תשתיות; והדרך בה אנשים מכירים בתביעות הקרקע אחד של השני,

המחקר לא רק חושף את ביטויי ההנאה המיוחסים לתיאורי ההשתתפות של החיילים בסיטואציות האלימות, אלא מנסה להסביר את תהליך הבנייתו של רגש זה. למעשה ניתן יהיה לטעון כי החיילים לומדים לא רק תגובות פיזיות חדשות אלא גם תגובות רגשיות חדשות, ביניהן הסרת תחושת הפחד ממאגר התחושות הלגיטימיות, וגיסו רצון ואף הנאה מן המצבים האלימים. הטענה היא, כי רגש זה מובנה ומוטמע בגוף החייל כמו גם היכולות האלימות שלו. ההנאה של החייל הנה "הנאה מובנית גופנית".

החלק האחרון של המחקר עוסק בסוגיית "האיכויות של ההנאה". בחלק זה נבחנת השאלה: ממה החיילים נהנים? מה בסיטואציה האלימה מסב להם את תחושת ההנאה? חלק זה מתבסס על התובנות שהעלה Csikszentmihalyi (1990), במחקרו אודות החוויה האופטימאלית (תופעת ה-Flow). נמצא כי ההנאה אינה נובעת במישרין מן האלימות, אלא מן האפשרות לשליטה, המורגשת בסיטואציה האלימה. במילים אחרות, החייל אינו נהנה במישרין מן האלימות והסכנה שבסיטואציה, אלא מן האפשרות לשלוט במצב, על אף הסכנה הכרוכה בו. הסבר נוסף הניתן להופעת תחושת ההנאה, מקשר בין העיסוק של החייל באתגר "גבולות" ושליטה בהם. החייל בהכשרתו ובמשימותיו נדרש לשלוט בגבולות גופו, בגבולות האנושיות שלו ובגבול העליון שבין חיים ומוות. פריצה של גבולות אלו מעוררת פחד עז, בעוד שהשליטה בהם מעלה תחושת הנאה ואף עליונות בקרב החיילים. מושג ה"שליטה" מוצג בעבודה כגורם המתווך את הקשר שבין אלימות והנאה.

השינויים שגוף החייל עבר בהכשרה נותנים אותותיהם גם לאחר השחרור. היכולות האלימות (בשילוב עם השליטה וההנאה) באות לידי ביטוי בהתנהגותו של החייל באופן הנחוה כרפלקסיבי ומיידי. החיילים מתארים עצמם כבעלי רפלקסים תוקפניים יותר, הנותרים בגופם כ"טבע שני". אף על פי כן, החיילים אינם מעידים לרוב על התפרצויות אלימות לאחר השחרור, אלא בשילוב על השאריות הפוטנציאל האלים בגופם. כאן מוצע כי השילוב שבין יכולות שליטה גבוהות ובין יכולות האלימות יכול להסביר את השליטה ב"אינסטינקטים האלימים" גם לאחר השחרור. בעקבות ממצאים אלו, נטען כי היכולות התוקפניות החדשות ויכולות השליטה וההנאה-הן מעבר לשיקוף זמני או הטמעה תרבותית. הן ממחישות את עומק השינוי שהגוף עבר, הכולל התערבות ביצירה הביולוגית ועיצוב מחודש של היכולות הבסיסיות של האדם.

הטענה המסכמת של המחקר ממשיכה דיון על הקשר שבין ביולוגיה ותרבות, בדבר התפתחותן של ביולוגיות מקומיות בסביבות תרבותיות שונות (Lock, 1998; 2001). לוק משתמשת במונח "ביולוגיה מקומית" על-מנת להגדיר את ההשפעות ההדדיות שבין ביולוגיה ותרבות. היא מוסיפה, כי תרבויות שונות לא רק מפרשות את הסמנים הביולוגיים באופן שונה, אלא אף משפיעות על התהוותן של ביולוגיות שונות בסביבות תרבותיות שונות - ומכנה אותן בשם "ביולוגיות מקומיות". במחקר הנוכחי, מושג זה תורם להבנת עוצמת השינוי שעובר גופו של החייל. טענתי היא כי השינויים הגופניים המתחוללים בהכשרה הצבאית ביחידת דובדבן - יצירת גוף אלים בעל יכולות של שליטה והנאה, מעידים על יצירתה של ביולוגיה חדשה: גוף חדש- "גוף על" או "אל גוף" - גוף בעל יכולות מובנות של אלימות, שליטה והנאה בניגוד ליכולות שאיתן הגיע לצבא. הגוף החדש אינו תוצר זמני של ההכשרה, כי אם יצירה מחודשת של תכונות

על בסיס הנחות מוקדמות מהספרות טענתי, כי אימון והתניה גופנית מתאימים, יכולים להביא את גוף החייל להפיק תגובות אלימות. בנוסף, במחקר נמצא כי המערכת הצבאית, באמצעות התניה גופנית ואימון, אינה יוצרת "הרגל" זמני בלבד בהתנהגותו של החייל, אלא יצירה גופנית מחודשת ומתמשכת בהשפעתה.

בנוסף ליכולות האלימות, מוטמעות בגופו של החייל יכולות של שליטה הכוללות: שליטה פנימית (שליטה ברגשות ובעוררות הפיזית העולים במצב הלחץ), שליטה חיצונית (בהפרעות הסביבתיות) ושליטה טכנולוגית בנשקו. ניתן לראות, כי כינון יכולות השליטה של החייל בהכשרה הנו תנאי הכרחי ליכולתו להפעיל אלימות בהמשך, בפעולותיו בשטח³. החייל לומד לעצור כל עוררות רגשית וגופנית העולות במהלך המשימות והעלולות לחשוף את זהותו האמיתית. כפי שמסביר איתן:

"... ואז יוצאים מהרכב ואז אתה נותן את הריצה. אתה מנסה לא להוציא את האדרנלין החוצה כי רואים את זה. אתה נהיה מתוח, הידיים שלך נהיות יבשות. אתה מנסה להפנים את זה, אתה שקט, אתה מנסה להרגיע את עצמך. לא נותן לזה לפרוץ. אתה מוריד את הראש, לא להסתכל לאף אחד בעיניים. אם אתה מסתכל למשהו אתה נראה חשוד והוא יכול לעלות על זה."

יחד עם זאת, השליטה אינה רק אמצעי להפעלת אלימות, אלא גם תוצר שלה. כשהחייל מפעיל את האלימות, היא מחזקת את השליטה המצבית, החיצונית שלו, וזו גם מגבירה את יכולת השליטה הפנימית שלו. האלימות והשליטה מכוננות זו את זו ומהוות אמצעי ותוצר זו לזו.

בנוסף ליכולות אלו, הגוף האלים והשולט לומד לפתח תחושת הנאה בסיטואציות התוקפניות. בתחילת ההכשרה התחושה הדומיננטית בסיטואציות האלימות היא תחושת הפחד. הפחד נובע בעיקר מהחשש מפני מהאלימות שמפועלת נגדם בזמן אימוני קרב המגע. לעומת זאת, בתיאור המשימות ב"שטח", החיילים אינם מדברים על פחד. גם כשאני מעלה את נושא הפחד, ותוהה על קיומו, הם טוענים שלא חשו פחד. בדיעבד, הם מסכימים שהיה ניתן ואולי אף היה רצוי לחוש פחד במשימות המסוכנות, אבל רגש זה לא עלה בקרבם בזמן השירות.

יתרה מכך, ניתן לראות כי במשימות אלו עולות תחושות של הנאה וציפייה לקראת המצב המסוכן והאלימים. חייל בשם מוטי מכנה את התחושה החדשה - "אדרנלין"- ומדבר על התלהבות, במקום פחד:

שאלה: "פחדתם?"

מוטי: "לא זוכר. יותר אדרנלין כזה. זה מה שמאפיין את רוב הפעילות, אדרנלין כזה, התלהבות כזה, לא נראה לי פחד."

שאלה: "לא פחדת? במקרים כאלה?"

מוטי: "בזמנו, אני לא חושב שזה נחוה כפחד. לא הייתי קורא לזה פחד, אלא "לשוש אלי קרב", כאילו, חיפשנו את זה."

³ משימת חיילי היחידה בתקופה הנדונה, כרוכה ב"הסתערבות" - התחפשות לערבים והתערות באוכלוסיה המקומית כחלק מאנשיה לצורך לכידת "מבוקשים". החיילים מתחפשים, מתאפרים ומתלבשים על מנת ליצור זהות חדשה ודומה ככל הניתן לזהות המקומיים. הפגנת לחץ, זיעה או מתח עלולה לגרום למקומיים לחשוד בהם, ולגלות את זהותם האמיתית.

ציון לשבח לעבודת MA 2004:
"ניאו-ליברליזם בתרגום ציוני:
אחריות חברתית של עסקים בראי
המאבק החברתי על הזהות הישראלית"
תמר ברקאי
אוניברסיטת תל-אביב

במוקד חיבור זה עומד ניסיון להתחקות אחר הגורמים להתהוותו של שדה האחריות החברתית של עסקים בישראל כתוצר "יחודי", הנושא צביון לאומי-מדינתי. צמיחתם של פרקטיקות ושיח של אחריות חברתית של עסקים במישור הגלובלי מנותחת על-ידי חוקרים שונים כתוצר של תהליכי השינוי המתחוללים ביחסי שוק, מדינה וחברה, וזאת תחת הסדר הניאו-ליברלי העכשווי. לאור התעצמות כוחם של תאגידים בינלאומיים ונסיגתה של מדינת הרווחה, כמאפיינות את הקפיטליזם הגלובלי, נשמעות ביקורות חריפות מצדם של ארגונים חברתיים כלפי שחקני השוק, כמי שבעטיים נגרמות עוולות חברתיות וסביבתיות ונרמסות בשל פעולתם זכויות אדם. ביקורות אלה מלוות, לעיתים קרובות, בקריאה כי על ארגונים עסקיים לשאת באחריות חברתית לתיקון של העוולות הללו. חשיפתם של ארגונים עסקיים ללחצים מצד ארגונים חברתיים מדרבנת אותם לגבש מודלים של אחריות חברתית. מדובר במודלים שיסייעו במיתון הביקורת על הארגונים העסקיים, ובה בעת ישתלבו בחזונום העסקי ואף יתרמו לו.

בהשפעת השדה הגלובלי, בשנים האחרונות החל להתפתח בישראל שדה מקומי של אחריות חברתית של עסקים, במסגרתו מאמצת הקהילה העסקית מודלים מעין אלה. עם זאת, בה במידה שהדפוסים והפרקטיקות המתעצבים בשדה הישראלי ניזונים מן השדה הגלובלי, הם מושפעים גם מן התהליכים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים המתרחשים בחברה הישראלית בשני העשורים האחרונים. תהליכים אלה מאופיינים במעבר של המשק הישראלי לכלכלה ניאו-ליברלית ובהתערעורתה של ההגמוניה האשכנזית החילונית הותיקה, וכתוצאה מכך בהתחללותו של מאבק חברתי על הגדרת הזהות הלאומית. במאבק זה חותרת הבורגנות החילונית לעיצוב החברה הישראלית בדמותה. כלומר, כחברה ליברלית, חילונית ויהודית.

פעילותה של הקהילה העסקית, כשחקן מרכזי בשדה האחריות החברתית של עסקים, מאפשרת לה להשתמש בו כזירה נוספת בניהול מאבקה על הגדרת הזהות הלאומית. כלומר, כזירה שבמסגרתה מנסה היא להמיר את ההון הכלכלי שבידיה להון סימלי, תוך הגדרתה כמבשרת הציונות האוטנטית החדשה. כך, בפועלה בשדה מאמצת הקהילה העסקית פרקטיקות, המזהות אותה, מחד גיסא, עם הלאום והמדינה, ומאידך גיסא מקדמות את ערכיה הפרטיקולריים. פרקטיקות אלה באות לידי ביטוי בדפוסים שונים המאפיינים את השדה, ביניהם תרומה למוסדות מדינתיים, השקעה ביעדים לאומיים, הימנעות מטיפול בסוגיות מעוררות-מחלוקת ובמעורבותה הרבה של הקהילה העסקית בפרויקטים חינוכיים, הנתפסים כחלופה למערכת החינוך של ש"ס. דפוסים אלה ואחרים הם שמשווים לשדה האחריות החברתית של עסקים בישראל את צביונו הלאומי-מדינתי.

גופניות, המתקיימות גם לאחר השחרור מן הצבא. שינוי זה, אוסיף ואטען, אינו "מתהווה", מקרי או ספונטאני, כפי שמשמע מן המושג "ביולוגיה מקומית" בכתביה של לוק; מדובר למעשה בתוצר של פעולה אקטיבית של מערכת חברתית, העוסקת ביצירתן של יכולות אלו ובהכשרתן.

ציון לשבח לעבודת MA 2004:
"קריאה מחודשת של אימהות, אזרחות
וצבאיות במחאתה של תנועת
"ארבע אמהות"
נגה וינר
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

חיבור זה עוקב אחר התמורות ברפרטואר השיח של תנועת "ארבע אמהות" על מנת לבחון את משמעותה של הזהות האימהית, אותה גייסה התנועה לקידום תביעותיה. תנועת "ארבע אמהות" קמה זמן קצר לאחר "אסון המסוקים" שהתרחש בפברואר 1997 והעלתה דרישה לנסיגה של כוחות צה"ל מדרום לבנון. החלטתה של התנועה לפעול תחת שם שמזהה אותה באופן חד משמעי עם מסרים אימהיים סימנה אותה כחלק מהתרחשותה של מחאת נשים ואמהות בישראל.

העבודה מתבססת על תפיסה תיאורטית שמדגישה את מרכזיותו של השיח בייצור המשמעויות החתרניות בפעולה הקולקטיבית. פענוח 16 ראיונות עומק מובנים למחצה, שנערכו עם חברות "ארבע אמהות", ממקם את רפרטואר השיח של התנועה בתוך שדה דיסקורסיבי שבו מצטלב שיח האמהות עם שיחים נוספים: אזרחות, מיליטריזם ולאומיות יהודית. שדה זה נתן לחברות התנועה כלים תרבותיים לחשוף את הבעייתיות בפרשנות הקיימת של המצב בלבנון ולהציע פרשנות חלופית, ומתוכו גייסה התנועה למחאתה את הזהות האימהית, כפי שכוונה על ידי האזרחות בישראל והפכה אותה לזהות אופוזיציונית.

בחירת התמורות ברפרטואר השיח של תנועת "ארבע אמהות" מגלה כי בתהליך של ניסוח החלופה לגבי סוגיית לבנון הפך שיח האמהות לשדה מחלוקת, ופרשנויות מערערות פותחו על-ידי חברות התנועה לגבי משמעותה של הזהות האימהית האזרחית עצמה ולגבי עקבותיהם של שיחי המיליטריזם, הלאומיות והאזרחות בהבניית הזהות הזו. יחד עם זאת, סגירותו של השדה לא נפרצה לגמרי. העובדה שחברות התנועה פירשו את הזהות האימהית שגייסו למחאתן כזהות הסכמית תחמה את ניסוחיה הביקורתיים של התנועה והגבילה את פרקטיקות המחאה שלה. מעבר לכך, הסמנים הלאומיים, האתניים והמעמדיים של הזהות האימהית הפכו את הקולות החלופיים שהצליחה התנועה להחדיר לשיח לפחות רלוונטיים, אם בכלל, לאופן שבו קבוצות "אחרות" של נשים ואמהות מפרשות את המציאות החברתית.

מחקר זה מחדש בכך שהוא אינו מתמקד בניסוח המסרים האידיאולוגיים המוצהרים של התנועה, אלא חושף את מגוון הקולות שמסתתרים מאחורי המסך הציבורי, האחיד לכאורה, של התנועה ואת הדינמיות שמאפיינת את תהליכי הניסוח של המסרים החתרניים.

לסוציולוגיה של ארגונים וכן במונחים המצויים בתיאוריות נבחרות. בכל תחום, משמשת רשימת מונחים לועזיים המורכבת על ידי מונחים באותו תחום. בדיונה הוועדה מסתמכת על מילונים שונים ככלים להשוואה ולהתייחסות: מילונים סוציולוגיים באנגלית ובגרמנית, וכן מילונים לדמוגרפיה, לרפואה ולפסיכולוגיה בעברית. כמו-כן, נבדקות הצעות לאור ההגדרות המוצעות על ידי מילונים למלים נרדפות בעברית ובאנגלית. לא אחת, מתבקשת הוועדה לדון במונחים הנחוצים לאנשי מקצוע. בין השאר, נתבקשנו ליעץ למחברים של ספרי לימוד ולדון במונחים אשר הוצעו על ידי תלמידי מחקר העוסקים בהכנת עבודות חדשניות.

תהליך העבודה כולל ליקוט, התאמה, לעיתים המצאת מונחים עבריים לתרגום מושגים סוציולוגיים מקובלים, אשר נמצאים בשימוש לועזי תדיר. אנחנו משקיעים מאמץ ניכר לשמור על שקיפות המונחים המוצעים, משמעות ברורה ללא צורך בהסברים. כמו-כן, עדיף שהמונח המוצע יהיה שגור, אך לא "תפוס" במשמעות או בהקשר שונה. כאשר לא נמצאה מילה בעברית שיכולה לשרת את הצורך המסתמן, משתדלים חברי הוועדה לייצר או להמציא מונח חדש ולהציעו כתרגום למונח האנגלי. ראו למשל, "אנכור" כתרגום ל-*de-alienation*, "תרבות רובנית" כתרגום ל-*majoritarian culture*.

אם כי דיווחים על הדיונים מועברים באופן שוטף למזכירות האגודה הסוציולוגית הישראלית (אשר מפרסמת אותם באתר האגודה) וגם לאקדמיה ללשון העברית, ברור לנו כי לרוב אנשי המקצוע אין אפשרות לעיין במילון המתגבש והולך. ממילא אין להם אפשרות לעמוד על השיקולים שהביאו לתרגומים המוצעים. לכן, חשוב במיוחד לערוך את אוצר המלים שהצטבר עד כה ולהפיצו בצורת ספר. יש, כמובן, לדאוג לכך כי המילון יגיע לידיהם של חברי האגודה הסוציולוגית הישראלית ולחברי הסגל בחוגים למדעי חברה במוסדות להשכלה גבוהה – האוניברסיטאות והמכללות – וגם לידי מורים למדעי החברה בבתי ספר תיכוניים.

אנחנו מודעים לכך שהמילון המתהווה מציע שינוי קיצוני בשיח מדעי החברה בארץ. יש לנו עניין רב לגלות באיזו מידה אמנם ייקלט אוצר המילים המוצע וישרת את צרכיו של דוברי עברית בציבור הרלוונטי: מורים, מרצים, חוקרים, תלמידים בכל הרמות. נרצה לעקוב אחרי "השפה הסוציולוגית" המדוברת – בהרצאות, בשיעורים ובדיונים מקצועיים, וכן אחרי חומרים שבכתב: תכניות לימודים, סילבוסים ומאמרי מחקר הנכתבים עברית.

יש להניח כי קליטתם של המונחים לשימוש שוטף תארך זמן. על סמך ממצאי המעקב, ייתכן ויתברר שכדאי לדון מחדש בחלק מהמונחים אשר יופיעו במהדורה הניסיונית. חשוב לכולנו לברר כיצד יחדור המינוח הסוציולוגי בעברית לתודעתנו המקצועית הקולקטיבית, ויהפוך לסוגיה המגשרת על האינטרסים של חוקרי הלשון וחוקרי החברה כאחת.

טענתי בחיבור זה היא שמאפייניו הלאומיים-מדינתיים של השדה הישראלי נעוצים בזיהוייה של הקהילה העסקית את הציונות כמשמשת הון סימלי מרכזי במאבק התרבותי-פוליטי. כלומר, חרף התערעורתה של התרבות הפוליטית הקולקטיביסטית וחלחולו של הניאו-ליברליזם בחברה הישראלית, מזהה הקהילה העסקית כי הלאומיות עדיין משמשת כמכשיר יעיל לצבירת הון סימלי.

הוועדה למונחים עבריים בסוציולוגיה דבורה קלקין-פישמן, לאה הגואל

- ואשר ל- *holistic medicine* מה תגידו? "רפואה מכלילה" או "רפואה כולית"?
- אם קיימת המילה "סיכון" עבור המונח האנגלי, *risk*, איזה מונח יכול לשמש את הסוציולוג המעוניין להסביר *hazard* בעברית?
- כיצד להבחין בין *mores* ל-*norms*?
- האם "טיפוס אידיאלי" מהווה תרגום מספק ל-*ideal type* של ובר?

שאלות מהסוג הזה מתעוררות בכל ישיבה של הוועדה למינוח סוציולוגי בעברית - שאלות תם, לכאורה, אשר סביבן נרקמים דיונים נוקבים. השאיפה להיענות לדרישה המוצדקת כי ישראלים יוכלו לדון בסוגיות במדעי החברה תוך הזדקקות מועטת ללעז, מחייבת התלבטות וחשיבה מעמיקה.

לפני כעשר שנים, ביוזמתו של ד"ר שמעון שור, הוקמה ועדה למינוח סוציולוגי בעברית מטעם האקדמיה ללשון העברית והאגודה הסוציולוגית הישראלית. מטרת הוועדה הינה להקל על סוציולוגים ישראלים לדבר ולכתוב על סוגיות סוציולוגיות בעברית. ועדה זו, המורכבת מסוציולוגים וממומחים ללשון העברית ולבלשנות,⁴ המליצה עד כה על כאלף מונחים העשויים לספק את צרכיהם של חוקרים בתחומים שונים של מדעי החברה: מרצים וסטודנטים העוסקים במחקר ובכתיבה לציבור הקוראים בעברית, וכן למורים ולתלמידים בבתי הספר. בקרוב, תוגש מהדורה ניסיונית של מילון מונחים לעיונם של אנשי מקצוע ולאישורם של חברי האקדמיה ללשון העברית.

ישיבות הוועדה, המתקיימות באוניברסיטת חיפה, נערכות בד"כ אחת לחודש במשך שנת הלימודים. בתחילת הדרך עברה הוועדה על המונחים לפי סדר האלף-בית האנגלי ותורגמו מונחים המתחילים באותיות A עד G. בשנים האחרונות, מתמקדים הדיונים במונחים על פי תחום, ביניהם: משפחה, מיעוטים וקבוצות אתניות, בריאות וחולי. אנחנו מתכננים להשלים את דיונינו במונחים הקשורים

⁴ חבריה כעת הם: פרופסור עוזי אורנן, פרופסור משה אזר, ד"ר לאה הגואל, פרופסור רות כץ, פרופסור סמי סמוחה, ד"ר דבורה קלקין-פישמן, יו"ר. בעבר השתתף ד"ר שור בחלק מהישיבות גם אחרי שפרש מראשות הוועדה. פרופסור יהודית שובל הצטרפה לחלק מהישיבות בהן דנו במונחים הקשורים לסוציולוגיה של בריאות וחולי, ופרופסור אילן אלדר השתתף בישיבות לתקופה קצרה. כל עבודת הוועדה מתנהלת בהתנדבות.

אזרחות כפולה, ממשל וחינוך (DCE): אתגר למדינות הלאום דבורה קלקין-פישמן, אלן יונתן

בזירה הבין-לאומית נוטה ישראל לסמוך על תמיכה וסיוע מארצות הברית. עם זאת, יש לתת את הדעת לכך שבין ישראל לארה"ב משתרעת יבשת איתה יש לישראל שותפות גורל במובנים רבים. כמעט 80% מהייצוא הישראלי מגיע לארצות האיחוד האירופי. יחסי הגומלין בתחומי הטכנולוגיה והחקלאות מצטרפים לקשרים דתיים ואקולוגיים שהם חשובים מאד לנו ולארצות אירופה כאחת. תוצאות הלואי של קשרים אלו כוללות שיתוף ישראל בפרויקטים מחקריים הממומנים על ידי האיחוד האירופי.

הפרויקט "אזרחות כפולה, ממשל וחינוך: אתגר למדינות הלאום האירופאיות", המתואם על ידי אוניברסיטת יואנסו שבפינלנד, הינו מחקר השוואתי בקרב שמונה מדינות: אסטוניה, בריטניה, גרמניה, יוון, ישראל, פורטוגל, פינלנד וצרפת. המחקר, במימון כולל של 1,197,705 יורו (מתוכם 147,000 יורו לישראל) לתקופה של שלוש שנים (01/11/02 – 31/10/05), מתמקד בחוקים ובגישות הנוגעים לאזרחות ולאזרחות כפולה או מרובה. בכל אחת מן המדינות המשתתפות במחקר נבחר מוסד אקדמי שיבחן את מצב האזרחות והאזרחות הכפולה במדינתו שלו. בישראל, המוסד האקדמי המשתתף במחקר הוא אוניברסיטת חיפה, כאשר המחקר מנוהל על ידי ד"ר דבורה קלקין-פישמן, מהפקולטה לחינוך.

שאלת האזרחות הכפולה מחריפה והולכת לאור שתי התפתחויות גורליות המתבקשות מעצם קיומו של האיחוד האירופי. במסגרת האיחוד, הסדרים מיוחדים מאפשרים תנועה חופשית של בני אדם (כמו של הון ושל מידע) בין המדינות החברות באיחוד. אנשים העוברים למדינה שונה מזאת שנולדו בה עשויים להעדיף לשמור על קשר עם מולדתם באמצעות החזקה באזרחותם המקורית, אף על פי שחשוב להם להיות חלק מהחברה במדינה בה הם גרים. יתר על כן, זה זמן רב האיחוד מעוניין לעבד הסדר של אזרחות אירופית העשויה להעניק זכויות לכל אזרחי המדינות החברות באיחוד. כיצד ליישב את המתח העלול להתפתח בין צרכיהם של פרטים, של מדינות ושל האזור הוא המטלה התיאורטית והמחקרית של השותפים למחקר.

למחקר פרקים אחדים, כאשר בכוונת החוקרים להגיע לניתוח השוואתי של תפיסות הממשל השונות כלפי אזרחות כפולה. המחקרים הללו יעשו שימוש הן בשיטות איכותניות (ניתוח תוכן של ראיונות פתוחים) והן בשיטות כמותניות (ניתוחים סטטיסטיים של שאלונים). מטרת העל של הפרויקט היא לבחון כיצד חוקים של אובדן / רכישת אזרחות כפולה נתפסים על ידי קובעי המדיניות, הרשויות והאזרחים בקרב המדינות המשתתפות במחקר. בשנתו הראשונה של המחקר, החוקרים הבהירו וניתחו תפיסות ממשל שונות בניתוח שמקיף משמעויות פוליטיות-משפטיות, חברתיות-תרבותיות וחברתיות-כלכליות של אזרחות כפולה או מרובה **ודרך** השלכות חינוכיות של המצב בכל מדינה ומדינה. בחינה זו כוללת:

- ניתוח של ספרות תיאורטית ומחקרית הנוגעת למדיניות מקומית ואירופאית.
- מחקר בקרב קובעי מדיניות וברשויות מקומיות ליישום אזרחות ויישום של מדיניות חינוכית.

חדש! מחולל הלוחות לסקר חברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה צ'רלס קימן, ראש הלמ"ס

בשנת 2002 ערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המחזור הראשון של סקר חברתי שנתי, בהזמנת אגף התקציבים של משרד האוצר. תוצאות הסקר החברתי 2002 מוצגות באינטרנט, דרך אתר האינטרנט של הלשכה (www.cbs.gov.il). באמצעות מחולל הלוחות של הסקר החברתי אפשר לקבל לוחות של שכיחויות ואחוזים עם ארבעה משתנים משאלון הגרעין של הסקר. ניתן לבחור את האוכלוסייה לצורך חישוב הלוח באמצעות משתני סינון. המחולל מאפשר קבלת שכיחויות לא-משוקללות מתוך מדגם הסקר החברתי; שכיחויות משוקללות עבור אוכלוסיית ישראל הבוגרת; אחוזים; וטעויות דגימה של השכיחויות המשוקללות.

הסקר החברתי נערך על מדגם של בני 20 ומעלה ממרשם התושבים, בראיון תמוך-מחשב, פנים-אל-פנים. שאלון הסקר מורכב משני חלקים: שאלון גרעין, החוזר מדי שנה, ונושא מתחלף. בשאלון הגרעין של הסקר יש יותר מ-100 משתנים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים המספקים מידע על מצבו של האדם הנחקר, עמדותיו הערכיות. שאלון הגרעין המלא של הסקר החברתי 2002 מוצג באתר מחולל הלוחות.

מטרת מחולל הלוחות לאפשר למשתמשים גישה מהירה וידידותית לנתוני שאלון הגרעין של הסקר החברתי וגמישות בקבלת נתונים מעודכנים, לפי בחירתם. אתם מוזמנים להשתמש בו, ולספר לעמיתים על קיומו. (לשימוש במחולל נדרש Microsoft Internet Explorer גרסה 5.5 ומעלה. הנושא המתחלף במחזור הראשון של הסקר החברתי היה כיסוי פנסיוני של האוכלוסייה. מחולל הלוחות של הסקר אינו כולל את הנושא המתחלף).

הסקציה הדמוגרפית

האגודה הסוציולוגית הישראלית מונה היום קרוב לעשרים חברים העוסקים במחקר בתחום הדמוגרפיה ובנושאים קרובים. לכן הוחלט לחדש את פעילותה של הסקציה הדמוגרפית. כמו בכל מקום בעולם, הרקע האקדמי המוקדם של חברי הקהילה הדמוגרפית בארץ החל בדיסציפלינות שונות. הדבר גם בא לידי ביטוי בפרסומים בכתבי-עת בתחומים שונים ומגוונים. כתוצאה מכך נוצר מצב בו דמוגרף אחד איננו יודע על מחקריו של עמיתו למקצוע, גם בתוך ההקשר הישראלי המצומצם. במטרה לענות על חסר זה, הסקציה תשמש בראש ובראשונה כצינור להעברת מידע על ימי עיון, הרצאות, סמינרים, פרסומים חדשים, מלגות והצעות עבודה באמצעות הדואר האלקטרוני.

אני פונה בבקשה לכל מי שמצוי בתחום להעביר אלי מידע על הנעשה בעולם הדמוגרפי בארץ. מי שמעוניין להצטרף לסקציה מוזמן לפנות אלי בדואר האלקטרוני ויצורף לרשימת הדואר: ד"ר יונה סכלקנס, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים, jona@vms.huji.ac.il

קול קורא לפרס האגודה הסוציולוגית הישראלית לעבודת MA מצטיינת - 2005

האגודה הסוציולוגית הישראלית מעניקה שלושה פרסים לעבודות MA מצטיינות בתחומי מחקר סוציולוגי שונים, במטרה לעודד הצטיינות אקדמית. יינתן פרס ראשון בסך 3000 ₪, ו-2 ציונים לשבח בסך 1,500 ₪ כל אחד. בנוסף, יקבלו הזוכים חברות חנינם באגודה למשך שנה אחת. לתחרות רשאים לגשת תלמידים אשר הגישו את עבודת ה-MA בשנת-הלימודים תשס"ד-2004-2003 וקיבלו עליה ציון 92 ומעלה. את עבודות ה-MA לתחרות הפרס יש לשלוח למזכירות האגודה הסוציולוגית הישראלית ב-4 עותקים, אשר לא יוחזרו לשולחים. כמו-כן יש לצרף לבקשה את הפרטים הבאים:

- כתובת, דואר אלקטרוני ומספר טלפון למתן תשובות.
- תקציר העבודה ושמות המנחים, אם אינם מופיעים בגוף העבודה.
- אישור מהאוניברסיטה המעיד על הציון שניתן לעבודה.

הכתובת למשלוח היא: נטע ארנון, האגודה הסוציולוגית הישראלית, ליד החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב 69978. על העבודות להגיע למשרדי האגודה לא יאוחר מ-28.10.2004.

הפרס יחולק בטקס שיערך בכנס השנתי של האגודה הסוציולוגית הישראלית, פברואר 2005.

קול קורא לקבוצת מחקר: דמוקרטיה, פלורליזם ומשילות – מדיניות ציבורית במדינה רב-לאומית

מדינות דמוקרטיות רבות מתמודדות בשנים האחרונות עם מגוון של שטעים תרבותיים אתנו-לאומיים וקונפליקטים סביב שאלות של הכרה וצדק. ההתמודדות עם המציאות הפלורלית מחייבת מודלים חדשים לניהול מחלוקות בין קבוצות וחשיבה מחודשת על סוגיות מדיניות ציבורית, על מנת שהקבוצות השונות יוכלו לחיות יחד במסגרת מדינית דמוקרטית, המגינה הן על זכויות הפרט והן על זכויות הקבוצה. מטרת קבוצת המחקר במסגרת מכון ון-ליר לעסוק בשאלות של שטעים וקונפליקטים בחברה הישראלית ובמוסדות פורמליים ולא פורמליים העשויים למתן שטעים ולאפשר דו-קיום.

במעדי החברה ובמדע המדינה בפרט ישנה מסורת ארוכה המאחדת בין מדינה ולאום והרואה את מדינת הלאום כיחידה טריטוריאליות הומוגנית עם ממשלות ריבוניות. המודל של מדינת הלאום נתמך בתפיסות מודרניסטיות של מדעי החברה שגרסו שמיעוטים לאומיים צפויים להיעלם עקב תהליכי המודרניזציה ושתהליכי האחדה בתוך מדינת הלאום הם לא רק בלתי נמנעים אלא גם רצויים. תפיסה זו הכתיבה במידה רבה את ההיבטים התיאורטיים והיישומיים של המדיניות הציבורית שהניחה שהמדינה צריכה להטמיע

אם כי מדינת ישראל אינה חברה מלאה באיחוד האירופי, היא קשורה עם האיחוד בהסכם "איגוד" (Association) אשר מאפשר שיתוף פעולה במישורים חברתיים נרחבים. כחברה בפרויקט המחקר, היא יכולה לתרום מניסיונה, ידע רב לגבי הבעייתיות של סוגיות האזרחות והאזרחות הכפולה במדינת לאום. רב-גונית האוכלוסייה הישראלית מהווה רקע ייחודי לבדיקת הסוגיות המחקריות.

מושג האזרחות במדינת ישראל קשור להיותה דמוקרטית מצד אחד, ולהיותה מדינה יהודית מצד שני. חוקרים רבים (ביניהם אגסי, גביזון, מרגלית, רבינוביץ ותדמור) מצאו כי קשיים ביישוב האבחנה בין הטענה לדמוקרטיה לישראלית לבין תפיסת המדינה כיהודית גורם לא אחת לקיפוחן של קבוצות מיעוט במימוש זכויות פורמאליות המוענקות על ידי חוקי האזרחות. לאור זאת, מעניין לציין כי בבדיקת מקורות ישראליים, מצאנו חסך משמעותי במחקרים ובפרסומים העוסקים בשאלת האזרחות ובעיקר בשאלת האזרחות הכפולה. מחקרים ספורים עוסקים בנושא האזרחות כאשר רובם אינם נוגעים באופן ישיר לאזרחות אלא לנושאים אחרים כגון: דמוקרטיה, השתתפות פוליטית, הגדרה עצמית, זהות, סולידאריות, זכויות וחובות וכדומה. בנושא האזרחות הכפולה מצאנו עבודת דוקטורט אחת: "האזרחות הכפולה" שנכתבה בשנת 1961 על ידי ניסים בר-עקב.

בדומה לדלותו של החומר התיאורטי, מצאנו מספר מועט יחסית של ארגונים ועמותות העוסקים בסוגיות אלו, כאשר גם הם קשורים באופן עקיף לאזרחות, כמו: חינוך לאזרחות, חינוך לדמוקרטיה, חינוך לשלום, זכויות אזרח וכדומה. בנושא האזרחות הכפולה לא מצאנו אף לא ארגון אחד. הארגונים העיקריים העוסקים בתחום הפוליטי, הם קרן ישראל החדשה, עוז ושלום – נתיבות שלום, שתי"ל, מוסאוא ותע"ש. בתחום המשפטי תופסים מקום נכבד האגודה לזכויות האזרח, עדאללה והמרכז הפלשתיני לזכויות האזרח. מספר ארגונים עוסקים במחקר ובחינוך, ביניהם: המכון הישראלי לדמוקרטיה, מכון ון-ליר, מד"ה וקשב וכן מכון אדם לדמוקרטיה ושלום. חסך משמעותי זה ממחיש במידה רבה את נחיצותו של הפרויקט בישראל.

כעת אנחנו משלימים את עבודתנו בסקירת הספרות התיאורטית והאמפירית, ובהעברת שאלונים לבכירים בממשל הישראלי. בהמשך, ייערכו ראיונות עומק עם אנשים המחזיקים באזרחות כפולה ואנשים בעלי רקע רב-לאומי המחזיקים באזרחות אחת. בסופו של דבר, יהיו מסקנות אודות המידה בה אזרחות כפולה ומרובה רווחת, ואודות משמעותה עבור החברה בכלל בכל מדינה ומדינה. מעבר לשמונה המדינות, אפשר יהיה להפיק ממצאים אודות המודלים השונים של הטיפול באזרחות כפולה ובדבר ההשפעה של כל מודל על התנהלותה של מדינת הלאום.

חשוב מכל, עורכי המחקר מתעתדים להגיע לניסוח של המלצות לקובעי מדיניות, רשויות ומחנכים מקומיים ובינלאומיים. כמו כן, יסייע הפרויקט למקבלי החלטות בקביעת נורמות מקומיות ובקביעת תפיסה אירופאית משותפת כלפי אזרחות כפולה. לפיכך, ממצאי המחקר יעצימו את יכולתם של הממשל והמחנכים בהתמודדות עם אתגרים הנוצרים על ידי השינויים העל-לאומיים המתרחשים בעקבות היחסים המתחדדים בין מדינות לאום והתארגנויות אזוריות.

שהיא נולדה שנתיים קודם, עם הופעת הגיליון הראשון של "תאוריה וביקורת". מה שברור הוא, שמאז האינתיפאדה היא במשבר קשה. האם ומתי תחזור הפוסט-ציונות להיות תיאוריה חיה ובוועטת?

רוזנשטיין כן, נשים מוכות לא / אראלה שדמי. "הארץ" 15.12.03

המשטרה נלחצת רק כשהפשיעה מאיימת על האינטרסים של בעלי ההון. הגיע הזמן שהמשטרה תבין כי תפקידה להגן על כלל האזרחים, כולל העניים, ולפעול כנגד כל מפירי החוק, כולל בעלי ההון.

האירוע החשוב בתולדות המדינה / שלומי רזניק. "הארץ" 30.3.04

המחבר מבקש לטעון, שהסכם השלום בין ישראל למצרים הוא האירוע החשוב ובעל ההשפעה הגדולה ביותר על החברה ועל מדינת ישראל מאז הקמתה. חתימת ההסכם סיימה את מלחמת 1948 ופתחה תקופה חדשה בתולדות מדינת ישראל.

לשביתה יש שני הורים / רן חרמש. "הארץ" 28.4.04

הגבלת זכות השביתה לא תביא לשיפור יחסי העבודה בישראל. שביתה היא אירוע שיש לו שני "הורים" – איגוד העובדים והמעסיק. אי אפשר להבין שביתה בלי לקחת בחשבון את כל המעורבים בה, ולכן "טיפול" בארגון העובדים לא יפתור את בעיית השביתות.

יש אפילו ארון ספרים פוסט-ציוני / דליה שחורי. "הארץ" 28.4.04

אורי רם דחה את הטענה שהפוסט-ציונות מתה או שקעה בתרדמת. הוא מודה שהאינתיפאדה גרמה לה לנסיגה וידו של הזרם הלאומני-הדתי – שאותו הוא מכנה הניאו-ציונות – על העליונה. אבל לדבריו, הפוסט-ציונות חילחלה עמוק אל התרבות, האמנות והשיח הציבורי, במיוחד באקדמיה.

ספרי סוציולוגיה ישראלים חדשים

תמורות בחינוך: קווים למדיניות החינוך בישראל לשנות האלפיים / עורכים: יובל דרור, דוד נבו, רנה שפירא.

הספר בא להדגיש כי מדיניות חינוכית קשורה בתהליך מתמיד של שינוי, וכי סופו של שינוי מושכל להניב תשואה ולהביא תועלת. הספר מצביע על התמורה הנדרשת לגבי עצם תפיסת המדיניות החינוכית בישראל: נחוצה תודעה של קביעת מדיניות מתמדת, של הכרה בכך שהחינוך הוא תחום דינמי ועל כן צריך לבדוק תדיר את דרכי הניווט שלו – תוך שמירה על מצפן חינוכי מכוון.

בתוכה את המיעוטים הלאומיים ולהימנע מכל הסדר שיעכב את טמיעתם. ייצוג לקבוצות מיעוטים נדחה לטובת ממשלה מרכזית והגנה על זכויות פרטים בהנחה שתביעות מיעוטים לעצמאות או להכרה הן עניין חולף. המציאות הפלורלית של שלהי המאה ה-20, שבה מדינות הלאום נשחקות בידי סדר גלובלי והסדרים על לאומיים חדשים מחד, ובידי תביעות חדשות להכרה תרבותית וטריטוריאלית מאידך, מעוררת ספקות לגבי יכולתה של מדינת הלאום להטמיע את הקבוצות השונות ומדגישה את הצורך במציאת הסדרים חדשים לשיתוף על מנת ליישב את הקונפליקטים המתעוררים או הפוטנציאליים.

החברה הישראלית תוארה בשנים האחרונות כמצויה בעומס יתר הנובע מאבדן הקונסנזוס, מהעמקת השסעים ומהתפתחותה של "פוליטיקה סקטוריאלית". מצב זה, לדעת חוקרים מרכזיים, מוביל את ישראל לסיטואציה של אי-משילות, מעמיק את השסעים ומלבה קונפליקטים קיימים. הקונפליקטים הלאומיים, הדתיים והאתניים והמאבקים על סוגיות של פלורליזם תרבותי מצריכים בחינה מחודשת של המדיניות כלפי השסעים השונים ודרכים ליישב את הקונפליקטים שהתפתחו בשנים האחרונות. מטרתה של קבוצת המחקר המוצעת לקיים דיון משווה ומעמיק בסוגיות של יישוב סכסוכים וניהול שסעים בחברה הישראלית ולבחון, באמצעות מחקר משווה ומודלים קיימים במדעי החברה, אפשרות לדמוקרטיה פלורלית, רב-תרבותית ורב-לאומית שתיתן מענה לקונפליקטים בחברה הישראלית.

חוקרים מתחומי מדעי החברה העוסקים בשאלות אלו מוזמנים להצטרף לקבוצת המחקר. נא לשלוח קורות חיים והצעה למחקר רלוונטי אל גיא בן-פורת, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן-גוריון.

gbp@som.bgu.ac.il

סוציולוגים בעיתונות

עושה להם בית ספר / דליה קרפל. "הארץ"

שחקני מדינת הכדורגל שמתעניינים גם בצדדים החברתיים-לאומיים של תחביבם מוזמנים לפנות לסוציולוג הניאו-מרקסיסט אמיר בן פורת. ספרו השלישי על הכדורגל הישראלי מנתח את הסימביוזה בין לאומיות לכדורגל.

אל תפגעו בבית הדין לעבודה / יצחק הרפז. "הארץ" 14.10.03

המחבר קורא לא לפגוע בקיומו של בית-הדין לענייני עבודה, על-אף הכרסום במעמדו. בית-דין זה אינו מושלם – אך הוא הגון ומעודד פשרות בין עובדים למעסיקים.

משבר הפוסט-ציונות: אולי הפוסט-ציונות מתה, אולי היא בהקפאה עמוקה / דליה שחורי. "הארץ" 20.4.04

לפי דברי אורי רם, הפוסט-ציונות התגבשה כזרם אינטלקטואלי לפני עשור, עם צאת ספרו "החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים". משה ליסק, לעומתו, גורס

למושג "ביטחון", לניצול הסכסוך הישראלי-ערבי לשם הגמוניה תרבותית ולשליטה על משאבים שונים, לזיקה שבין הקצונה הגבוהה לפוליטיקה, להשפעת השינויים החברתיים על ארגונו של צה"ל ועל תפיסת עולמו ולהתייחסותו של צה"ל לקבוצות שונות בחברה, שאלות הקשורות לחינוך לאזרחות ולשלום בישראל, ולמשמעותו האפשרית של שלום עתידי באזור.

מגמות בחברה הישראלית / עורכים: אפרים יער, זאב שביט. הוצאת האוניברסיטה הפתוחה

הספר הוא אסופת מאמרים בת שני כרכים, המנסה לבחון את החברה הישראלית מפרספקטיבה סוציולוגית והיסטורית. המסגרת המאחדת של הספר כוללת שני יסודות. האחד הוא בחינה של שתי מגמות מרכזיות בהיסטוריה של החברה הישראלית, הקשורות זו בזו - עיצובה של זהות קולקטיבית והבנייתם של שסעים וקונפליקטים בין קבוצות חברתיות בתוכה. היסוד השני הוא ניתוח מפורט של אירועים, תהליכים ומגמות בשמונה תחומים שונים, שנודעו להם השפעות משמעותיות על התפתחות המציאות החברתית בישראל ומאפייניה העיקריים.

הספר בנוי כך ששני פרקיו הראשונים ושני פרקיו האחרונים מציגים נקודות מבט כוללות על החברה הישראלית בשתי תקופות שונות ואילו שאר הפרקים דנים בנושאים בעלי אופי ממוקד וספציפי יותר ומצטרפים יחד לתמונה כוללת על החברה הישראלית.

כרך ראשון

- האידיאולוגיה הציונית והחברה היישובית/ פרופ' אפרים יער (אוניברסיטת תל-אביב, החוג לסוציולוגיה) וד"ר זאב שביט (האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה למדע המדינה, סוציולוגיה ותקשורת).
- הזהות הקולקטיבית בחברה היישובית/ פרופ' אפרים יער וד"ר זאב שביט.
- יחסי ערבים-יהודים בישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית/ פרופ' סמי סמוחה (אוניברסיטת חיפה, החוג לסוציולוגיה).
- עלייה וקליטה/ פרופ' דבורה הכהן (אוניברסיטת בר-אילן, החוג ללימודי ארץ ישראל).
- אי-שוויון חברתי בישראל/ פרופ' אמיר בן-פורת (המכללה למינהל, המסלול האקדמי, החוג למדעי ההתנהגות).
- כלכלה חברתית ופוליטית/ ד"ר לב גרינברג (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, החוג למדעי ההתנהגות).

כרך שני

- התרבות הפוליטית והמשפטית בישראל/ פרופ' גד ברזילי (אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה).
- מבוא לתרבות הישראלית/ ד"ר מוטי רגב (האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה למדע המדינה, סוציולוגיה ותקשורת).
- החינוך בחברה הישראלית/ ד"ר רחל פסטנר (המכללה למינהל, המסלול האקדמי, החוג למדעי ההתנהגות).

בספר מכונסים "ניירות מדיניות" של חברי סגל מבית-הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב, הכוללים מסקנות והמלצות יישומיות בעקבות מחקריהם העדכניים בתחומי חינוך שונים. חוקרים אלו, יחד עם עמיתים באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטאות האחרות, מהווים גורם של מחקר ופיתוח המנסה לסייע בקביעת מדיניות חינוך ובניסיונות ליישמה.

בשער הראשון נידונה "מדיניות צמצום פערים": צמצום פערים חברתיים בעידן הפוסטמודרני * השקעה בהון האנושי בישראל * ריכוז של מחסור במשאבים בישובים ערביים ויהודיים * בחירת הורים בחינוך ילדיהם בבתי-ספר אוטונומיים בתל-אביב * בתי-ספר מגנטיים בסנט-לואיס ובסינטי ואיזון גזעי (בארה"ב) * בחירת הורים בחינוך של תלמידים חרשים וכבדי-שמיעה בישראל.

השער השני עוסק ב"תוכניות לימוד: אחדות ו/או פלורליזם": מדיניות החינוך היהודי מתקופת היישוב ועד ימינו * הוראת ההיסטוריה במערכת החינוך בישראל * מדיניות לשונית חדשה בישראל * מדיניות רצויה של חינוך לשלום בישראל * החינוך המדעי לקראת המאה העשרים ואחת.

השער השלישי מתרכז ב"מדיניות בית-ספרית בתנאים של העצמה ואחריות": שיתוף-פעולה בין מנהלים לבין מומחים חיצוניים * דומיננטיות של נשים בבית-הספר ורפורמות חינוכיות * התקשוב הבית-ספרי * שינוי מדיניות ההערכה של בית-הספר.

השער הרביעי מתמקד ב"פיתוח מדיניות חינוך פנים וחוץ מערכתי": התפתחות השירות הפסיכולוגי הייעוצי (שפ"י) * השותפות של האקדמיה ו"השדה" במערכת החינוך * הכשרה של מנהלי בתי-ספר כמנהיגים ציבוריים ומוסריים * חקיקה ופסיקה כמשקרים להפעלת רפורמות חינוכיות וליישומה של מדיניות החינוך בישראל * השפעותיה של העיתונות על קבלת ההחלטות בחינוך.

בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בעידן משתנה / עורכים: מאג'ד אלחאג' ואורי בן אליעזר. הוצאת אוניברסיטת חיפה ופרדס

שנים רבות הוגדרה ישראל כאומה-במדים, אומה שצורכי הצבא והביטחון הכתיבו במידה רבה את אורח החיים של אזרחיה. אתוס הביטחון הועמד בלבה של התודעה הקולקטיבית כקנה מידה מרכזי העומד מעל לפוליטיקה ומעל למחלוקות ציבוריות. והנה בעשורים האחרונים מתחוללים שינויים שיש בהם כדי להצמיד את ישראל לקראת עידן חדש, פוסט-הגמוני ופוסט-מטריאלי, עידן ששולטת בו אוריינטציה שעשויה להעמיד במרכז לא רק את הקולקטיב, אלא גם את הפרט, את צרכיו הכלכליים החברתיים והתרבותיים, את חירותו וזהותו, את סביבתו האקולוגית, ולמעשה את זכותו להיות שונה.

השלכותיהם של שינויים אלה על יחסי צבא וחברה ועל שלום ומלחמה נידונות בספר זה, שחברו בו בכירי החוקרים בארץ בתחומים שונים – סוציולוגיה, מדע המדינה, פסיכולוגיה, גיאוגרפיה והיסטוריה. המחברים מציגים שאלות מהותיות באור חדש ומקורי. אלה נוגעות, בין השאר, לשסע המתחולל בישראל בין חברה צבאית ובין חברה אזרחית, להתייחסותן של האליטות הפוליטיות

אימוץ המבט הקולוניאלי מצביע באופן ברור על "אורינטליזם" יהודי, ועל יחסים של תשוקה ודחייה בין שלושת המרכיבים העיקריים של הציונות: לאומיות, דת ואתניות. ההתמקדות בהקשר הקולוניאלי, או מה ששנהב מכנה "הפנומנולוגיה של הקולוניאליזם", מאפשרת גם להבין כיצד עודדה הציונות ה"חילונית" את הדתיות אצל המזרחים כדי לגייסם לפרויקט הציוני.

הספר מאיר את חשיבות חקר שנות הארבעים להבנת סוגיית העדתיות בישראל ומבהיר מדוע התמקדות בשנות החמישים מסווה וממסכת את הנסיבות שבעטיין מתקיים דיכוי אתני בישראל. מזרחיות, טוען שנהב, אינה היפוך של אשכנזיות ובוודאי אינה זהות הומוגנית. זוהי זהות בעלת שוליים רחבים המשמיעה בו-זמנית קולות רבים ומגוונים.

Jews in Israel: Contemporary Social and Cultural Patterns \ Rebhun, Uzi and Waxman, Chaim I., eds. Brandeis University Press

The book offers a complete sociological perspective of Jews and Jewish life in Israel from 1948 to the present.

The State of Israel, established over fifty years ago, has long passed the initial stages of nation-building and has become, in many respects, a Western, technological society. Built, in large measure, by ideologically driven Jewish settlement in Eretz Israel (Palestine) in the nineteenth century, early statehood was deeply influenced by the Holocaust, by war and ongoing military struggle with neighboring countries, and by the necessity of absorbing unprecedented numbers of new immigrants with diverse backgrounds. While these factors served to unify Jewish society in Israel for much of its history, the situation has changed in recent years.

Partly as a result of the establishment of formal relations with a number of major Arab neighboring states and the ongoing search for reconciliation with the Palestinian Arabs—which has in recent years flared up yet again—the strengthened self-assurance of Israel's long-term existence has shifted the focus of Israeli public discourse to domestic matters. In addition, Israel has experienced significant socioeconomic development, and along with it, a pattern of individualism characteristic of other advanced Western societies. American influence, particularly consumerism, has also penetrated Israeli social structure. Today Israel is a society in transition, in which different sets of values can increase group tensions and challenge social cohesion.

A multi-authored collection of twenty essays, **Jews in Israel** is the first volume to systematically explore the challenges and contradictions of

- תקשורת ההמונים בישראל/ ד"ר יחיאל לימור (אוניברסיטת תל-אביב, החוג לתקשורת).
- חברה מרובת-שטחים/ פרופ' אפרים יער וד"ר זאב שביט.
- תהליכים ומגמות בזרות הקולקטיבית/ פרופ' אפרים יער וד"ר זאב שביט.

התנהגות מוטורית: היבטים פסיכולוגיים וסוציולוגיים / עורך: רוני לידור. הוצאת מאגנס

הספר הוא פרי מחקריהם של חוקרים ישראלים בתחומי הלמידה המוטורית, הפסיכולוגיה של הספורט והמאמץ הגופני והסוציולוגיה של הספורט. שלושה תחומי דעת אלו מספקים מידע על התנהגותו המוטורית של האדם, לאו דווקא באירועי ספורט ולא דווקא ספורטאים מיומנים ומומחים אלא ההתנהגות הנצפית במסגרות של פעילות גופנית מבוקרת יותר המשמשת ללמידת מיומנויות מוטוריות, לטיפול כשרים תנועתיים יום-יומיים ולשיקום תנועתי.

הספר מציג מחקרים שבחנו את מערכת היחסים המורכבת בין העיסוק העממי והספורטיבי בפעילות גופנית לבין היבטים התנהגותיים, קוגניטיביים, רגשיים וחברתיים של בני גילים שונים, ספורטאים ולא-ספורטאים, בריאים ובעלי לקויות. ההנחה שעמדה בבסיס מחקרים אלו היא שהאדם הפעיל גופנית הוא בעל חשיבה טובה יותר, קשב רב יותר לסביבה ויכולת חברות טובה יותר. ההתנסות בפעילות גופנית מגבירה את יעילותה של תפיסת הסובב, את מהירותה ודיוקה של קבלת החלטות ואת מהירותה של התגובה למתרחש.

עשרת הפרקים הכלולים בספר יעשירו את ידיעותיהם של החוקרים, המורים והסטודנטים על התנהגותו המוטורית של האדם. בצד מידע בסיסי על גישות מתודולוגיות ופילוסופיות של המחקר בתחום דעת זה ימצא הקורא מידע גם בנושאים ייחודיים, כגון היבטים קוגניטיביים של מוכנות ללמידה ולביצוע והיבטים חברתיים בספורט - ומתברר שלהתנהגותו המוטורית של האדם, כמו להתנהגותו הקוגניטיבית, החברתית, הרגשית והמוסרית, יש פנים רבים.

היהודים הערבים: לאומיות, דת ואתניות / יהודה שנהב. הוצאת עם עובד

מיהם ה"יהודים הערבים"? כיצד הפכה הקטיגוריה "יהודים ערבים" (לעומת "יהודים אירופים") לבלתי אפשרית בישראל? איך הפכו ה"יהודים הערבים" ל"מזרחים"? מדוע נתפסת ה"מזרחיות" כקשורה לדתיות וללאומיות? מה הקשר בין ה"יהודים הערבים" ובין המאבק של הפלסטינים לעצמאות לאומית? אלה מקצת השאלות שאיתן מתמודד ספר מקורי ופורץ-דרך זה.

בניגוד לרוב המחקרים אשר מתמקדים בחקר שנות החמישים ובמפגש בין קולטים (אשכנזים) לנקלטים (מזרחים) בישראל, מעתיק שנהב את הדיון אל שנות הארבעים ומתמקד במאפיינים הקולוניאליים של המפגש המעצב בין "יהודים אירופים" ל"יהודים ערבים".

מהגרים, מתיישבים, ילידים / ברוך קימרינג. הוצאת עלמא – עם עובד

ספר זה מחדש את הסיפור המדהים של בניית חברת המהגרים היהודית בארץ, למן ראשית ההתיישבות המודרנית ועד ימינו אלה – חברה רבת פנים ורבת ניגודים המשלימים אלה את אלה.

הסיפור נע בו-זמנית בתוך מעגלים נפרדים אך חופפים: העבר וההווה, יהודי ישראל והתפוצות, יהודי ישראל וערבי הארץ והאזור, והמאבקים על עיצוב דיוקנה המשתנה של החברה בין זרמים ואינטרסים שונים ומנוגדים. כל זאת על רקע התנגשות בלתי נמנעת בין חברת מהגרים מתיישבים לתושבי המקום והאזור.

הזכות לעצלות פול לפראג

פול לפראג (1842-1911) היה סופר והוגה דעות צרפתי-יהודי-מולאטי-קובני וחתנו של קרל מרכס. חייו שזורים בתולדות המהפכה החברתית בעולם המערבי במאה התשע עשרה, אך דומה שדבריו כאילו נכתבו בימינו, כאן ועכשיו. הננו מביאים לפניכם את הפרק הראשון מהתרגום של ספרו "הזכות לעצלות", שיצא לאור לפני כחודשיים, וממליצים לכם לקרוא את הספר כולו ולהשתמש בו לצרכי הוראה. כפי שתראו, הוא מלא חיוניות ורלוונטי.

"טירוף מוזר או חזק במעמדות העובדים בארצות שהציוויליזציה הקפיטליסטית מושלת בהן. השיגעון הזה מביא בעקבותיו פורענויות אישיות וחברתיות המענות זה דורות את האנושות הנכאה. **הטירוף הזה הוא אהבת העמל, התשוקה החולנית לעבודה**, מוגזמת עד כדי התשת כוחם וחיוניותם של הפרט וצאצאיו. במקום להתנגד לליקוי הנפשי הזה ולהקיע אותו – הכמרים, הכלכלנים ומטיפי המוסר העלו על נס את העבודה ורוממו אותה למעמד של קדושה. בני אדם עיוורים ונבערים קיוו לעלות בתבונתם על אלוהיהם; בני אדם חלשים ונקלים רצו לטהר את הדבר שהאל ארר. אני, שאינני מתיימר להיות נוצרי, כלכלן או בעל מוסר, מבקש להביא את יכולת השיפוט שלהם למשפט לפני אלוהיהם; ואת הטפות המוסר הדתי, הכלכלי והחופשי שלהם אני מבקש להביא למשפט שידון בתוצאותיה המבעיות של העבודה בחברה הקפיטליסטית.

העבודה היא סיבת כל התנוונות אינטלקטואלית, שורש כל עיוות גופני בחברה הקפיטליסטית. השוו נא את הסוס הגזעי שגדוד משרתים מרבה-ידיים מטפל בו באורותיו של רוטשילד, עם הבהמה הכבדה בחוות נורמנדי אשר חורשת את האדמה, סוחבת את הדשן ואוספת את התבואה. הביטו נא בפרא האציל, שהמיוסונים של המסחר וסוחרו הדת טרם השחיתו בעזרת הנצרות, העגבת ודוגמת העבודה, והביטו נא בעבדי המכונות האומללים שלנו.

כשאנו, באירופה המתורבתת שלנו, מבקשים לשוב ולמצוא שריד וזכר ליופיו המולד של האדם, עלינו ללכת לחפש אותו בארצות בהן הדעות הקדומות הכלכליות טרם עקרו את השנאה לעבודה. ספרד, ההולכת ומתנוונת, למרבה הצער, יכולה עדיין להתגאות בכך שיש לה פחות בתי חרושת מאשר לנו יש בתי כלא ומחנות צבא. אך האמן מתענג על

Israel as a modern, heterogeneous society. Focusing on the behaviors of people, rather than institutions and organizations, its approach is largely interdisciplinary, with an overriding sociological perspective.

The volume begins with two broadly conceived essays—a social history of Jews in Israel over the last century, and a survey of major demographic trends among Israelis in the 1990s. Topics of other essays include the processes of absorption and the integration of new immigrants such as Soviet and Ethiopian Jews, the kibbutz, the significance of gender in an evolving society, and the influence of major religious political parties, education, national ideology, literature, religious beliefs, and the Holocaust and other paradigms of Jewish identity, and the relationship between Israelis and Diaspora Jews. In their conclusion, the editors address a number of additional challenges facing Israeli Jewry in the twenty-first century, with special emphasis on the tension between the desire to maintain the unique character of the Jewish state, on the one hand, and the values of a modern democratic society, on the other.

כדורגל ולאומיות / אמיר בן-פורת. הוצאת רסלינג

זה החל כמבחן גבריות של צאצאי הבורגנות האירופית באמצע המאה ה-19, וזה הפך עד מהרה למשחק מבוקש של מעמד הפועלים, שאימץ אותו אל לבו. מדינת הלאום המודרנית, שנמצאה אז בשלבי התהוות, קפצה עליו כמוצאת שלל רב: הכדורגל אצר עבורה פוטנציאל לאירוע של תרבות המונים שיבטיח את ההגמוניה שלה. ואכן, בתוך זמן לא רב ממיסוד הכדורגל נצמדה אליו הלאומיות ואנסה אותו להישמע לה. שחקני הנבחרות הלאומיות לבשו את צבעי הלאום והפכו למייצגים הבולטים ביותר של הלאום והמדינה ברגעי ההפוגה בין המלחמות הריאליסטיות. מדינת הלאום ניכסה את פירות הניצחון ותפללה את תוגת הכישלון – משחק הכדורגל הופקע מעתה לטובת העם והמדינה.

הזמנה לעיירת פתוח / עפרה גרינברג. הוצאת הקיבוץ המאוחד

הספר מזמין את הקורא להתוודע אל קהילה מרובת פנים ותוססת - קרית שמונה. המחברת, אנתרופולוגית חברתית במקצועה, חיתה בעיר זו יחד עם משפחה במשך חמש שנים, וכך יכלה לשלב במחקר זה ידע מדעי עם התנסות אישית. הספר נותן תמונה חיה של המקום, יחד עם הערכה כללית וביקורתית של מדיניות הממשל ביחס לעיירות הפיתוח.

ISA Research Committee on the History of Sociology
Midterm Conference
Gramatneusiedl - Marienthal (Vienna), Austria
May 20- 23, 2004

ISA Research Committee on Sociotechnics,
Sociological Practice RC26
XXVIII Conference on
Social Capital and Social Transformations in the
Age of Glocalization
Molyvos, Island of Lesbos, Greece
11-14 June 2004

Interim conference of RC05 Ethnic, Race and
Minority Relations and
of RC32 Women in Society
London, UK
25-27 August 2004
Theme: Racisms, Sexisms and Contemporary
Politics of Belonging/s

The Future of Family – Decomposition ou
Recomposition?
From Wednesday 12 May, 2004, 9 a.m., to
Thursday 13 May, 2004, 6 p.m.
University Club – Fondation Universitarie –
Universitaire Stichting
Rue d'Egmont 11 – Egmontstraat 11, 1000
BRUSSELS
Tel : +32 2 545 04 40 – Fax +32 2 513 64 11

נשים, בריאות ופיתוח: מבטים מישראל וקנדה - יום עיון
לזכרה של פרידה פלטיאל ז"ל. יתקיים ביום ג', ה-8 ביוני
2004, בב"ח האוניברסיטאי-הדסה, ירושלים.

האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה:
שפה, לאומיות ופולרליזם.
יום א', 13 ביוני 2004, במכללה האקדמית בית ברל, כפר
סבא.

סקריפט - האגודה הישראלית לאוריינות
לקידום המחקר והעשייה החינוכית בתחום השפה הכתובה
והדבורה.
הכינוס התשעה-עשר יתקיים במלון גני-כרמל בזכרון יעקב,
בתאריכים 7-8 ביולי י"ח י"ט תמוז 2004.

אוניברסיטת תל אביב, מרכז תמי שטינמץ, התכנית לחקר
סכסוכים למחקרי שלום ויישובם ע"ש אוונס.
יום עיון: עתיד ההתיישבות היהודית בשטחים לאור תכנית
ההתנתקות החד-צדדית.
האירוע יתקיים ביום ה' 13 במאי 2004, אודיטוריום בר
שירה, קמפוס אוניברסיטת תל-אביב.
הכניסה להולכי רגל דרך שער 5. חניה בתשלום במגרשי
החנייה סביב האוניברסיטה.

מראהו של האנדלוסי, כהה כערמונים, זקוף וגמיש כגבעול
פלדה; והלב מנתר בבית החזה למשמע הקבצן, העטוף
בהידור בשכמייה בלויה ומחוררת, המכנה את הדוכס
מאוסונה אמיגו, משל היו שווים. בעיני הספרדי, שהחיה
הפרימיטיבית שבו עוד לא התנוונה, העמל הוא השעבוד
הגרוע ביותר. גם בקרב היוונים בני העת העתיקה לא
הייתה אלא שנאה כלפי העבודה: לעבדים, ולהם בלבד,
מותר היה לעבוד. האדם החופשי לא הכיר אלא את התרגול
הגופני ואת משחקי החשיבה. הייתה זו העת בה אנשים
כאריסטו, פידיאס או אריסטופנס נשמו והתהלכו בין בני
העם; הייתה זו העת בה מחץ קומץ גיבורים במרתון את
שבטי אסיה שאלכסנדר מוקדון עמד להכניע. הפילוסופים
של העת העתיקה לימדו את הבוז לעמל – קלונו של האדם
החופשי, ואילו המשוררים זימרו בשבח העצלות – מתנת
האלים.

ישו הנוצרי, בדרשת ההר שלו, הטיף לבטלה: "התבוננו נא
אל שושני השדה הצומחות: לא יעמלו ולא יטוו, ואני אומר
לכם כי גם שלמה בכל הדרו לא היה לבוש כאחת מהנה."

יהוה, האל המזוקן והזועף, נתן למעריציו את הדוגמה
האולטימטיבית לעצלות האידיאלית: אחרי שישה ימי
עבודה, הוא נח, לנצח.

ובניגוד לכך, מי הם אותם גזעים שבעבורם העמל הוא כורח
מולד? ... מי הם המעמדות המחבבים את העבודה-לשם-
עבודה בחברה שאנו חיים בה? האיכרים בעלי האדמות
והבורגנים הקטנים; אלה רכונים על אדמתם, אלה
מתבטלים בחנויותיהם, אלה וגם אלה מתנועעים כחפרפרות
במחילותיהן התת-קרקעיות ולעולם אינם מזדקפים כדי
להתבונן להנאתם ביפי הטבע.

ואולם הפרולטריון, המעמד הרחב הכולל את כלל היצרנים
של האומות בנות התרבות, אותו מעמד שבהשתחררותו
שלו ישחרר את האנושות כולה מן העבדות ויהפוך את
החיה האנושית ליצור חופשי; הפרולטריון שבגד
באינסטינקטים שלו, שכשל בזיהוי המשימה ההיסטורית
שניצבה לפניו – הוא זה שהתיר לדוגמת העבודה לעוות את
מוחו. מה איום ונורא הוא העונש שנגזר עליו. מתשוקתו זו
לעמל נולדו כל הפורענויות הפרטיות והחברתיות. (עמודים
9-12).

מתוך: פול לפארג, 2004, **הזכות לעצלות**. בנימינה: נהר.

כנסים וימי עיון

Housing and the Built Environment
Research Committee 43 of the ISA
2004 Conference
Theme: Adequate and Affordable Housing for
All: Research, Policy
Practice
University of Toronto, Canada
July 26-29, 2004

- ❖ **דרור עתניאל, שובל יהודית** (העברית)
רופאים בתפקידים צולבים: שילוב הרפואה הביו-מדיקלית והאלטרנטיבית.
שנתיים: 118,000 ₪
- ❖ **מנחם גילה, קמפ אדריאנה** (תל-אביב), **ריימן רבקה** (חיפה)
המרוץ לגלובליזציה: ניתוח משווה של צמיחת תהליכים גלובליים בתל-אביב/יפו ובחיפה.
3 שנים: 133,700 ₪
- ❖ **סטקלוב גיא, שלו מיכאל** (העברית)
המקורות הסוציו-כלכליים של המשך פרוץ גבוה במגזר המוסלמי בישראל.
שנתיים: 136,000 ש"ח
- ❖ **פלדמן ג'קי** (בן-גוריון)
מורה דרך יהודי, צליין נוצרי, ארץ הקודש: הגדרות משתנות של זהות יהודית באמצעות הדרכת צליינים נוצרים בישראל.
3 שנים: 70,000 ₪
- ❖ **שמיר רונן** (תל-אביב)
עסקים וחברה: מקורות והשלכות של "אחריות חברתית" של עסקים בישראל – ניתוח, התפתחות והיקף של "אזרחות עסקית" בישראל בזיקה למעמד המדינה, להתפתחות חברה אזרחית ולתהליכי גלובליזציה.
3 שנים: 110,000 ₪

האגודה הישראלית לקרנות מחקר וחינוך

- ❖ **גולן אורן** (העברית)
מיחשוב הידידות: הבנייתם של יחסים בתקשורת בקרב בני-נוער בישראל CMC מתווכת מחשב.
שנה: 60,000 ₪

דוקטורים חדשים לסוציולוגיה

- ❖ **רסין מיכל** (בר-אילן): הבנייה חברתית של הבדלים מגדריים ב"קריירת" חולי-לב צעירים.
- ❖ **שמעוני ברוך** (העברית): על האפשרות לקיומה של תרבות ניהולית גלובלית: הגלובלי והלוקלי במודלים התרבותיים-ניהוליים של מנהלים מקומיים בארגונים עסקיים בין-לאומיים.

הכנס השנתי של האגודה האנתרופולוגית הישראלית מדע, טכנולוגיה ותרבות: מבטים אנתרופולוגיים מכוון בן-גוריון, שדה בוקר, 19-20 במאי 2004
לפרטים והרשמה: רות כהן, טל' 5883318 – 02, פלאפון 052-2356377, פקס 02-5324339
דוא"ל: anthro@mscc.huji.ac.il
אתר האגודה: www.anthropology.org.il

רשת הדוקטורנטים הארצית של האגודה הסוציולוגית הישראלית

בשנים האחרונות פעלה רשת ארצית של דוקטורנטים ודוקטורנטיות לסוציולוגיה. הרשת הקיפה כ-60 דוקטורנטים מרחבי הארץ. פעילות הרשת כללה העברת מידע באמצעות האינטרנט ומפגשים דו-שנתיים שעסקו בנושאים כלליים המעסיקים דוקטורנטים, כגון סיכויי קריירה, עצות לקראת פרסומים, ומיפוי מלגות פוסט-דוקטורט בארץ. במפגשים התארחו פרופסורים בכירים שהעשירו את הנוכחים בידיעותיהם ובניסיונם. האגודה הסוציולוגית הישראלית נתנה חסותה לפעילויות הרשת, בין היתר על ידי מתן אפשרות להקמת רשת וירטואלית ומימון הכיבוד במפגשים. דפנה הקר שריכזה את הרשת סיימה את עבודת הדוקטורט ואנו מחפשים דוקטורנטים שיהיו מוכנים להפעיל את הרשת מחדש. הפעלת הרשת ותוכן פעילויותיה תלויים בנוכחות שלכם. אנו פתוחים להצעות ונשמח לתמוך בפעילויות שיאפשרו לדוקטורנטים מרחבי הארץ להיפגש, להחליף מידע, ולדון בנושאים ובהתלבטויות משותפים. המעוניינים מתבקשים לפנות אל יושב ראש האגודה פרופ' ויקטור עזריה (msazarya@mscc.huji.ac.il) או אל מזכירת האגודה הגב' נטע ארנון (arnonnet@post.tau.ac.il).

מענקים ופרסים לסוציולוגים

הקן הלאומית למדע ISF

- ❖ **ברנוביץ' נמרוד** (חיפה)
תפקידם של סופרים ואומנים בני-מיעוטים החיים בבניג'ונג בעיצובה מחדש של המולטי-אתניות בסין.
3 שנים: 132,000 ₪
- ❖ **גולדברג הרוי** (העברית)
ריבוי תרבויות, מדיניות רב-תרבותית וביטוייהם בחברת מהגרים: המקרה של "יהודי ההר" מקווקז בישראל והשלכותיו.
3 שנים: 133,700 ₪
- ❖ **גולדשטיין-גדעוני עפרה** (תל-אביב), **זיידמן נורית** (בן-גוריון), **כתריאל תמר** (חיפה)
שילוב ומיסוד פרקטיקות של "רוחניות" שמקורן בהודו ובסביבתה בארגונים ישראלים: מחקר במפגש בין תרבות.
3 שנים: 133,700 ₪
- ❖ **דר אסף** (חיפה)
כלכלת מתנות ויחסים בין-ארגוניים: מיסוד רשתות מחוייבות חברתית בתעשיית התוכנה הישראלית.
שנתיים: 70,800 ₪

